RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 218/X

Dátum: 15.9.67.

OBSAH

pa /Pravda/	Diery na trhu zapchať sľubmi	str. 2
vz /Ľud/	Velitelia - organizátori	str. 2
Jaroslav MEŠKO /Pravda/	Diplomy o vzdelaní - ľahko a rýchle	str. 3
Ing. František MIŠEJE /Pravdą/	Konkurz a investičný úver	str. 4
L. SLABEY /Pravda/	Zápisník o kolektívnom vedení	str. 5
Martin HRIC Tibor MICHAL /Pravda/	Sudcovia podľa talárov	str. 6
Mária SEDLÁKOVÁ /Pravda/	Vás sa to netýka	str. 10
dz /Ľud/	Dodržiavať zákonnosť	str. 11
Dr. Ervín MIKULA /Ľud/	Kamarát - nekamarát z hrušky dolu	str. 12
Gustáv HUSÁK /Kultúrny život/	Svetlá a tiene	str. 14
Ing. Július PAVLIS /Hospodářs.noviny/	Výskumná a vývojová základňa na Slovensku	str. 17

PRAVDA, 31. augusta 1967, str. 1. 2/218/X

POSLANCI NA HLASY SPOTREBITEĽA

Diery na trhu zapchať sľubmi?

Dokedy z podstaty? ● Mzdy pred dodávkami? ● Zásoby rastú, finalita klesá ● Pôjdu vinníci pred súd? ● Niť nezodpovednosti sa vinie z rezortov

Praha (Od nášho redaktora) — Situácia na našom trhu sa nejaví veru najružovejšie. Aj pri optickom dostatku nachádzame na ňom mnohé medzery. Raz v obchode povedia, že nemajú na predaj to, druhý raz ono. Včera túto problematiku riešili poslanci Národného zhromaždenia vo Výbore pre spotrebný priemysel, služby, obchod a spoje, a to v celom komplexe súvislostí s rastom cien, miezd atď.

Referovali: Fr. Ružička, námestník ministra vnútorného obchodu a Ing. L. Tomášek, námestník ministra-predsedu Štátnej komisie pre financie, ceny a mzdy, ale aj zástupcovia ďalších rezortov, zúčastňujúcich sa na dodávkach do trhových fondov.

Z hlbokej analýzy, doplňovanej poslancami, vyplýva, že tlak na mzdy silnie, čo by nebolo také najhoršie, keby sa adekvátne prejavoval aj v raste finálnej produkcie, najmä však v dodávkach pre vnútorný či zahraničný trh. Lenže tendencie rastu miezd, platov, odmien sa prejavujú prevážne, okrem sektora energetiky a stavebného priemyslu (nie celého stavebníctva), veľmi jednostranne. Neharmonizujú ani so zvyšovaním produkcie, ani s dodávkami do trhových fondov, a takisto zaostáva za nimi, a to dosť značne, aj rast produktivity práce.

Podniky vlastnia obrovské prostriedky, ukladané do rezervných fondov, ktoré vzrástli na 5,8 mld Kčs a ani po výplatách miezd a odmien z fondu pracujúcich nevyčerpali ešte okolo 906 mil. Kčs. Pri raste miezd o 5 perc. (plán rátal najviac s 2,5 perc.) a obrovských zásobách, ktorých objem sa znova zvýšil v hodnote o šesť miliárd, finalita výroby pokročila o máločo (asi o 2 perc.) a pre vnútorný obchod z týchto neaktivizovaných zásob výrobcovia dodali 0,7 perc. výrobkov. Takže, čo si každý môže vyrátať „na platích prstoch", žijeme vlastne „z podstaty", lebo aj za tohto stavu sa maloobchodný obrat zvýšil za polrok o 5,7 percenta. Zásoby v obchode teda mierne klesli, ale v rukách spotrebiteľov sa ocitlo oveľa viac peňazí. Zvýšili sa kúpne, avšak nie primerane aj spotrebné fondy.

Pravdaže, mnohí za tohto stavu by radi slahli po „direktívnych ukazovateľoch", keď nie spontánne, tak aspoň v niektorých pre trh „najdôležitejších" tovaroch. Ktoré však vyčleniť ako „hlavné" zo sortimentu okolo 2 mil. výrobkov? Poslanci uvažovali inak. Príčinu narušovania proporcií medzi rastom miezd, produktivity a výroby vidia predovšetkým v cenovej rozkolísanosti, danej prestavbou veľkoobchodných cien. Z ich neúmerného vyše 30-percentného priemerného zvýšenia sa mnohým podnikom dostávajú nezaslúžené zisky. „Dôchodky rastú, rastú teda aj mzdy," bránia sa. Ale čo dali spoločnosti? Vykoná sa preto, ako sme písali, previerka veľkoobchodných cien. Z nich plynúce nezaslúžené zisky nielenže pôjdu do štátnej kasy, ale za ich premlčovanie sa postihnú kontrolné orgány aj sankciami do výšky 50 perc. veľkoobchodných cien. Niektorí navrhovali, aby sa týmito spoločensky škodlivými priestupkami zaoberali nakoniec aj orgány súdu, avšak nie všeobecne, ale veľmi adresne. Lebo okolo týchto nedostatkov sa chodí často ako okolo horúcej kaše, čo vyčítal predseda výboru poslanec L. Dohnal aj zástupcom rezortov, z ktorých sa vinie niť mnohej nezodpovednosti, prejavovanej aj na tomto veľmi dôležitom zasadaní, na ktorom sa mnohí pokúšali zapchať diery objektivizovaním nedostatkov, ba aj nič neriešiacimi sľubmi. (pa)

ĽUD, 31. augusta 1967, str. 1.

NOVÉ VOJENSKÉ ŠKOLY

Veliteľia-organizátori

Bratislava (ľud) — Začiatkom tohto školského roku privítajú prvých poslucháčov aj kvalitatívne nové vojenské školy, ktoré dajú absolventom na vysokej úrovni nielen špeciálne vojenské, ale aj odborné a všeobecné vzdelanie.

Predovšetkým je to novozriadená fakulta Vojenskej akadémie, ktorá postupne nahradí vyššie vojenské učiliština. Jej poslucháčmi sú absolventi stredných škôl, ktorí za štyri roky získajú ucelené vysokoškolské vzdelanie a kvalifikáciu veliteľa-organizátora. Ďalším typom škôl sú stredné vojenské odborné školy, kde možno získať ucelené stredoškolské a zároveň odborné vzdelanie vyžadované od práporčíkov z povolania.

(vz)

PRAVDA, 31. augusta 1967, str. 1.

3/218/X

ČO SA STALO ZA ROK

Diplomy o vzdelaní – ľahko a rýchle

Dnes je práve rok odvtedy, čo sme pod týmto titulom uverejnili kritický materiál o nešvároch na bývalom Pedagogickom inštitúte v Košiciach, aké u nás — na šťastie — nemajú obdobu. Nezodpovedne sa tu nakladalo s diplomami o skončení vysokoškolského štúdia, o ktorých sa viedla veľmi nedostatočná evidencia, takže po skončení pôsobnosti inštitútu 89 takýchto diplomov „chýbalo". Hrubé nedostatky sa zistili aj v príprave štátnych záverečných skúšok absolventov štúdia popri zamestnaní, v riadení a činnosti štátnych skúšobných komisií.

Dokázali sa prípady, že niektorí učitelia zapísali poslucháčom známky bez toho, že by ich vôbec boli skúšali. Podľa našich zistení i zistení kontrolných orgánov hlavnú vinu na takomto stave mal bývalý zástupca riaditeľa Pedagogického inštitútu v Košiciach Ladislav Lupták, ktorý na inštitúte štúdium popri zamestnaní riadil. On sám neraz študujúcim svojvoľne menil zapísané výsledné známky z nevyhovujúcich na vyhovujúce bez súhlasu skúšajúcich učiteľov, ba dokonca neoprávnene vydal diplomy a doložky na vysvedčenia ľuďom, ktorí na Pedagogickom inštitúte riadne neštudovali.

Stanovisko prokurátora

Od zverejnenia článku, ktorý vzbudil široký ohlas verejnosti, prešiel rok a my sme povinní informovať, aké závery, aké dôsledky sa vyvodili z nešvárov na košickom pedagogickom inštitúte. O vyjadrenie v tejto veci sme požiadali krajského prokurátora v Košiciach dr. Maurera. Z neho vyplýva, že Ladislav Lupták a študijná referentka bývalého Pedagogického inštitútu v Košiciach dopustili sa rozkrádania z prostriedkov zápisného, ktoré sa inkasovalo od poslucháčov inštitútu v rokoch 1960—1964. Obaja pri vyšetrovaní namietali proti výške vyčíslenej škody (35 000 Kčs), lebo vraj nadriadeným orgánom každoročne nahlasovali vyššie stavy poslucháčov, ako na PI v skutočnosti boli. Robili to vraj v snahe dosiahnuť väčší počet systemizovaných učiteľských miest a súčasne zlepšiť podmienky odmeňovania, ktoré záviseli od počtu študujúcich poslucháčov. Preto vraj pojali do oficiálnych hlásení aj takých poslucháčov, ktorí dávno predtým prestali z rôznych príčin študovať, alebo takých, čo po prijatí prestali mať o štúdium záujem a od takých sa vraj v skutočnosti zápisné inkasovať nemohlo.

Túto obranu obvinených bolo treba presvedčivým spôsobom vyvrátiť, čo sa dalo iba zadovážením si všetkých výkazov o štúdiu od všetkých bývalých poslucháčov tejto vysokoškolskej inštitúcie, vypočutím všetkých osôb, čo inkaso vykonávali a robili v ňom záznam do indexov študujúcich. Realizovanie tohto opatrenia bolo nesmierne zdĺhavé a obťažné, čím sa vyšetrovanie celej veci značne pretiahlo.

Závery

V súčasnosti možno vyšetrovanie považovať v podstate za skončené. Z jeho doterajších výsledkov — ako nás informuje krajský prokurátor — je odôvodnené podozrenie, že obvinený Lupták okrem rozkrádania prostriedkov zo zápisného zariadil najmenej v deviatich prípadoch neoprávnené vydanie vysokoškolských diplomov alebo vysvedčení o štátnych záverečných skúškach osobám, ktoré pre to nespĺňali podmienky. V tomto súvise prokuratúra stíha aj šiestich vysokoškolských učiteľov, ktorí — či už z priameho alebo nepriameho podnetu Luptáka — potvrdili rôznym osobám úspešné vykonanie skúšok, hoci ich v skutočnosti neabsolvovali.

Obvineného Luptáka stíhajú aj pre zneužitie právomoci verejného činiteľa, preto, že ako bývalý riaditeľ Strednej priemyselnej školy v Košiciach, v rokoch 1964—1966 (do tejto funkcie prišiel po zrušení Pedagogického inštitútu) dopustil sa ďalších podobných finančných machinácií v súvise s inkasom poplatkov od poslucháčov v rámci školských samospráv, ktoré riadne nezúčtoval a takto spôsobil ďalšiu škodu okolo 8000 korún.

Vyšetrovateľ predloží spisy prokurátorovi k podaniu obžaloby v tomto prípade v závere mesiaca septembra. Obsahom obžaloby proti Luptákovi bude obvinenie z trestného činu rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve, zneužívanie právomoci verejného činiteľa a prípadne aj ďalšie trestné činy. Lupták bol niekoľko mesiacov v priebehu vyšetrovania vo väzbe, pretože bola odôvodnená obava, že ponechaním na slobode by mohol mariť priebeh vyšetrovania vplývaním na svedkov. Po podaní obžaloby (počíta sa s ôsmimi obžalovanými) prerokuje celý prípad Okresný súd v Košiciach.

Opatrenia Poverenictva SNR pre školstvo

Rad dôsledkov z tohto nechutného prípadu vyvodilo aj Poverenictvo SNR pre školstvo:

- **Prostredníctvom Vestníka Ministerstva školstva zrušilo sa osem neoprávnene vydaných vysokoškolských diplomov,**
- **zrušila sa platnosť čísiel 81 diplomov, ktoré mal k dispozícii Pedagogický inštitút v Košiciach, no o použití ktorých niet evidencie,**
- **šiestim absolventom PI, ktorí nevykonali niektoré záverečné skúšky, sa uložilo podrobiť sa im dodatočne,**
- **u viacerých učiteľov, ktorí priznávali vykonanie skúšok bez ich absolvovania, sa predpokladajú dôsledky na súdnom konaní. Poklesky ostatných, čo sa pedagogicky previnili, sa berú a budú brať do ohľadu v budúcnosti ich pedagogicko-vedeckej činnosti.**

Takto teda vyzerá celá situácia po roku od uverejnenia nášho článku. O ďalších dôsledkoch — súdnych i administratívnych budeme našich čitateľov informovať.

JAROSLAV MEŠKO

PRAVDA, 31. augusta 1967, str. 3.

4/218/X

Konkurz a investičný úver

Z hlavných smerov úverovo-menovej koncepcie banky vyplýva, že investičným úverom sa bude napomáhať dosiahnutie politicko-ekonomických cieľov, týkajúcich sa ďalšieho rozvoja hospodárstva na Slovensku pri rešpektovaní zásady dodržania rovnakej ekonomickej efektívnosti na celom území štátu.

● Ťažkosti slovenských podnikov

Výberové konanie tak v tomto roku, ako aj v príprave na rok 1968 prebieha v zložitých podmienkach ekonomickej nerovnováhy, v národnom hospodárstve. Vo sfére investícií sa prejavujú naďalej nadmerné požiadavky na výstavbu. Oproti pôvodným úvahám sa javí celkove vysoká tvorba vlastných zdrojov použiteľných na investičnú výstavbu. Súčasne však jestvujú podniky, najmä na Slovensku, ktorých dôchodková situácia je krajne nepriaznivá a nevyhnutné investície si môžu obstarávať len za výdatnej pomoci úveru.

Úlohy v investičnej výstavbe sa do konca I. polroka splnili iba na 40,9 percenta, v uvádzaní základných fondov do prevádzky len na 23,4 perc. Nepriaznivý je vývoj zostatkov rozpočtových nákladov rozostavaných stavieb. Skutočný stav koncom I. polroka je vyšší o 21,7 percenta v porovnaní so stavom uvažovaným ku koncu tohto roka. Z toho vyplýva, že zo strany všetkých hospodárskych pracovníkov treba naďalej presadzovať politiku dôsledného znižovania nadmernej rozostavanosti, lebo sú v nej umŕtvené rozsiahle zdroje, znižujúce doterajšiu efektívnosť investičného procesu. **Ak by sa totiž v II. polroku nepodarilo znížiť rozostavanosť, bolo by nutné o nesplnené sumy v nasledujúcom roku krátiť stanovené limity súhrnu rozpočtových nákladov novozačínaných stavieb.** To by však znamenalo spomalenie tempa výstavby v porovnaní so schválenými cieľmi a zámermi do roku 1970.

● Úver napomáha dokončovaniu stavieb

Opatrenia banky na poli úverovej politiky smerujú k tomu, aby sa nenarušilo urýchlené dokončovanie efektívnych rozostavaných stavieb. Vidno to aj z toho, že **z povolených úverov v podnikoch na Slovensku na celý čas výstavby vyše 90 perc. pripadá na rozostavané stavby.** Pritom súbežne v rámci stanovených orientačných ukazovateľov sa úverom bude napomáhať aj rýchlejšie začínanie efektívnych štrukturálnych zmien najmä v odboroch a odvetviach, ktorých výrobky sa zabezpečujú odbytom a sú aj výhodné z hľadiska svetových cien.

Nové investičné zámery na podporu štrukturálnych zmien v hospodárstve sa v zásade realizujú po líniách odborovej. V záujme toho sa na príslušné výrobné odbory v medziach úloh schválených vládou plne rozpísovali príslušné orientačné ukazovatele o investíciách (limity novozačínaných stavieb, zostatky rozpočtových nákladov rozostavaných stavieb), ako aj všetky úvery. Na základe stanovených kritérií efektívnosti a splatnosti investičných úverov sa v rámci odborov odsúhlasovali na začatie jednotlivé akcie. Presadzovanie v nejednom prípade príliš úzkych odborových záujmov, motivované aj úsilím o plné využitie rozpísaných úverov a limitov novozačínaných stavieb mohlo spôsobiť, že sa v určitom výrobnom odbore súhlasilo aj s investíciami menej rentabilnými v porovnaní s možnosťami efektívnejšieho investovania v inom odbore, resp. odvetví.

Aby sa predišlo uvedeným nedostatkom a na realizáciu sa vyberali vysokoefektívne investície tak z hľadiska cien základného (svetového) trhu, ako aj z aspektov oblastných potrieb v štáte, **organizuje Štátna banka čs. v duchu májového uznesenia ÚV KSČ popri výberovom konaní konkurz o investičný úver na rok 1968.** Konkurzné konanie umožňuje pri investičných zámeroch s nadpriemernou rentabilitou, s výhodnými prírodnými a ekonomickými podmienkami v oblastiach s dostatkom pracovných síl uskutočniť investičné zámery aj nad rámec rozpísaných orientačných ukazovateľov a úverov.

● Progresívny prvok v investičnej politike

Pomocou konkurzu možno účinnejšie pomáhať uvádzať do života zámery v rozvoji Slovenska. Umožňuje korigovanie odborových a odvetvových aspektov, utvárajú sa lepšie východiská aj pre zohľadnenie potrieb investovania do menej vyvinutých oblastí. Z týchto a ďalších hľadísk treba konkurz považovať za progresívny prvok v investičnej politike banky.

V konkurze sa uprednostňia investície, ktoré rozširujú výrobu pre export, predovšetkým do oblastí voľných mien, ovplyvňujú životnú úroveň a zabezpečujú rozvoj, rekonštrukciu alebo modernizáciu vytypovaných progresívnych odborov. **Z hľadiska Slovenska by sa mali požiadavky podnikov o konkurzný úver predovšetkým zamerať na urýchlenie rozvoja progresívnych výrobných odborov a výrobkov, ako sú vlákna, plastické látky, obalový materiál, plechy, hrubá profilová oceľ, oceľové bezošvé rúry, ľanové technické a konfekčné výrobky, bavlnárske kusové výrobky, obuv z plastických látok, finálne spracovanie drevnej hmoty a pod. Pritom veľmi naliehavá je potreba urýchlenej modernizácie a rekonštrukcie zastaraných kapacít vo väčšine spracovateľských odborov v spotrebnom a potravinárskom priemysle, ako aj vo výrobe stavebných látok.**

V značnej miere treba využiť optimálne podmienky pre výstavbu nových závodov na výrobu keramických obkladačiek a dlaždíc, nových tehliarskych závodov, zadováženie výkonných liniek v ľahkej prefabrikácii atď. V obchode by mohlo ísť napr. o rozvoj a modernizáciu predajnej siete, skladov a najmä o rozširovanie kapacít pre cestovný ruch.

Na investičné akcie, ktoré sa prijmú v konkurze, vydá banka prednostne záväzný prísľub na investičný úver. **Prihlášky sa môžu podávať do 15. 9. 1967. Podmienkou je, že príslušné návrhy sa prerokujú vo výberovom konaní, vypočítaný ukazovateľ výnosnosti v cenách základného (svetového) trhu je priaznivý, čas výstavby nepresiahne 36 mesiacov, návratnosť investičných prostriedkov je kratšia ako 7 rokov, požadovaný úver je vyšší ako 10 miliónov Kčs, pričom podiel úveru z celkového rozpočtového nákladu je najmenej 30 percent.**

Priestor pre konkurz sa utvára vyčlenením časti úverov a príslušných orientačných ukazovateľov o investíciách na rok 1968 za hospodárske organizácie v priemysle, stavebníctve a vnútornom obchode. Vyčlenenie je však len sekundárnou záležitosťou. **Hlavný zmysel konkurzu väzí v rozvíjajúcej sa novej, progresívnejšej investičnej politike banky, nezlučiteľnej s doterajšími stereotypnými zásadami investovať, len aby sa napínili orientačné ukazovatele.** Otázka, prirodzene, nestojí, či sa objemy napĺňa alebo nie, ale racionálne jadro konkurzu treba vidieť v tom, či máme na Slovensku už nateraz k dispozícii dostatočné kvantum dobrých vysokoefektívnych investičných návrhov na realizovanie už v budúcom roku. **Získanie konkurzného úveru je podmienené tvrdými ekonomickými kritériami rovnako platnými pre celé územie štátu. Z toho vyplýva mimoriadne vysoká náročnosť na kvalitu predkladaných návrhov.** Bude preto potrebné mobilizovať všetky sily, um a aktivitu organizátorov výroby, technikov, pracovníkov hospodárskych orgánov, projektantov a celého vedeckého potenciálu vôbec na dopracovanie a predkladanie najkvalifikovanejších návrhov o získanie investícií v konkurze. Treba sa zamýšľať nad tým, ako najúčinnejšie využívať ekonomický potenciál Slovenska, jeho prírodné zdroje a pracovné sily. Získanie konkurzných úverov závisí od kvality návrhov, lebo hlavným kritériom je stanovená efektívnosť. Preto ak podniky prídu s viacerými mimoriadne efektívnymi návrhmi, nič nebráni tomu, aby z investičných prostriedkov získali aj viac, než sa pre ne pôvodne rátalo. A to je aj hlavným cieľom konkurzu.

Ing. FRANTIŠEK MIŠEJE,
oblastný riaditeľ
Štátnej banky čs.

Zápisník

O kolektívnom vedení

O tejto téme sa v polovici päťdesiatych rokov veľmi veľa popísalo. Príčiny tzv. kultu osobnosti a aj jeho následky sa v Sovietskom zväze, u nás i inde objasňovali práve tým, že sa zo života komunistickej strany postupne vytratilo kolektívne vedenie a vo všetkom mali prvé a posledné slovo všemúdre a tým i všemocné osobnosti, ktoré zasahovali do všetkého. Oni v prvom rade dávali líniu, preverovali jej správnosť, samozrejme, zasa, podobne ako predtým, iba vo vlastnej hlave, oni vo veľkej miere rozhodovali o osudoch ľudí, vynášali súdy a ortele, či sú alebo nie „nepriateľmi ľudu a socializmu". Takéto „riadenie" a „vedenie" strana odsúdila. Mnoho urobila pre to, aby sa do jej života opäť presadilo leninské poňatie vnútrostranickej demokracie i pre to, aby sa aj v štáte uplatňovali leninské demokratické princípy.

V propagande päťdesiatych rokov to však niekedy vyzeralo, akoby „kolektívnosť vedenia" bolo niečo, čo si niekto vymyslel, alebo vynašiel ako účinný liek, ktorý má vyliečiť stranu i celú spoločnosť iba z choroby kultu osobnosti. Pochopiteľne, že to zohralo pozitívnu úlohu: do vedomia ľudí, najmä tých pomladších, sa takto dostali správne predstavy, ako má fungovať normálny život v komunistickej strane i v socialistickom štáte, aký má byť napríklad vzťah medzi vedúcimi a kolektívom, najmä medzi volenými funkcionármi strany, aparátom i masou členstva, i to, aké je poslanie a miesto komunistov v socialistickej spoločnosti. Podobné články boli vtedy veľkou pomocou pre prax, pre radových komunistov i občanov. Pre mnohých boli neraz vzpruhou k odvahe kritizovať cézarikov zo svojho okolia, ba aj vyššie postavených cézarov. Odrazu však táto téma akoby vymizla z poľa zrenia propagandistov (a nielen ich). Veď s kultom osobnosti sme už skoncovali a všade máme kolektívne vedenie! Takéto zjednodušené predstavy mali širokú publicitu, keď sa kolektívnosť chápala len ako prostriedok boja proti tzv. kultu osobnosti. Lenže problém nebol a ani dodnes nie je taký jednoduchý, ako sa zdal v oných päťdesiatych rokoch, najmä po XX. zjazde KSSS. Čitateľom netreba uvádzať príklady, že pod plášťikom kolektívneho vedenia, ktoré nahradilo subjektivistické poznávanie (alebo ako to nazvať?!) i svojvoľné a diktátorské rozhodovanie jednotlivcov sa neraz začala ujímať kolektívna nezodpovednosť a obezličkárstvo, v praxi niekedy dokonca s takmer rovnakými následkami ako v onom období tzv. kultu osobnosti — morálnymi, politickými i materiálnymi škodami. Dosť často sme si v oných rokoch po XX. zjazde KSSS neuvedomovali, že „zamieňame mechanizmy — bez toho, že by sme si uvedomili podstatu obsahu a cieľov — rozhodovanie jednotlivca za rozhodovanie kolektívom vlastných jedincov, ešte zďaleka neznamená nahradiť zlú a neúčinnú metódu metódou dobrou a účinnou, neznamená, že sa už automaticky zabraňuje subjektivizmu".

Otázka kolektívneho vedenia a osobnej zodpovednosti sa v posledných rokoch, najmä v súvislosti so zavádzaním novej sústavy národného hospodárstva opäť dostáva do popredia. Veľmi aktuálny a podnetný je preto článok M. Čermákovej: Kolektívne vedenie v súčasnej etape, ktorý vyšiel v 10. čísle teoretického a politického časopisu ÚV KSČ Nová myseľ.

Autorka si v úvode stavia otázky: čo je to kolektívnosť, či je to problém nový, súvisiaci s históriou strany len po roku 1953, resp. roku 1956, alebo má svoj vlastný historický vývoj, spojený s existenciou revolučnej marxistickej strany a aké sú podmienky alebo príčiny kolektívnosti a čím ju možno „merať". Jej myšlienky potom vychádzajú z toho, že „nutnosť správne chápať a uplatňovať kolektívnosť nič nestratila na svojej aktuálnosti". (Má tu na mysli porovnanie súčasnosti s obdobím po XX. zjazde KSSS.) V kolektívnosti vidí M. Čermáková metódu vedenia i prostriedok poznávania. Je dobre, že opäť ožívila Leninove predstavy i jeho prax kolektívneho vedenia, napríklad o uplatňovaní vedúcej úlohy strany, o vzťahu stranických, štátnych a hospodárskych orgánov. Pozornosť si zasluhuje jej myšlienka, že „v procese poznania vystupuje kolektívnosť výrazne ako forma prejavu vnútrostranickej demokracie". Správne zdôrazňuje, že „v procese poznania, objavovania, otvorenej výmeny názorov — sa môžu (a musia) vysloviť rôzne hľadiská, pritom niekedy nepresné alebo chybné", že „vyžadovať naprostú jednomyseľnosť, bezvýhradný súhlas v procese poznávania nie je vždy nutné a niekedy ani prospešné". Skutočné kolektívne vedenie, napísala ďalej, predpokladá „najostrejšie posúdenie otázok, výmenu názorov, ktoré sa môžu a niekedy musia líšiť". Pritom rôzne stanoviská, rôzne názory pri prijímaní uznesení a ich uvádzaní do života nemožno naozaj, ako podotýka autorka, riešiť „prevažne väčšinovou formou a mechanickou metódou prekonávania rozporov", ale „formou a metódou zjednocovania progresívneho i v rôznych stanoviskách".

M. Čermáková sa potom zamýšľa nad tým, či si centralizmus a kolektivizmus vzájomne neprotirečia. V poslednej kapitolke sa pozastavuje nad otázkou kolektívnosti a vedúcej úlohy strany. Pozastavuje sa nad Leninovou myšlienkou „strana má o všetkom vedieť" a dešifruje ju na našu súčasnosť. Kritizuje názor (i prax), akoby strana musela o všetkom rozhodovať. Stojí za to článok si prečítať a zamyslieť sa nad jeho obsahom, tým viac, že ho časopis odporúča aj pre stranícku výchovu.

L. SLABEY

PRAVDA, 2. septembra 1967, str. 6.

6/218/X

SUDCOVIA podľa talárov

Nie je to ojedinelý prípad:

Pred pojednávacou sieňou Okresného súdu v Bratislave nervózne postáva desať ľudí. Nejaký bytový prípad. Pozerajú na hodinky a nadávajú... — „Už dve hodiny čakáme — a nič. To by mal niekto zaplatiť!" Konečne o desiatej prichádza predsedníčka senátu. „Nehnevajte sa, ale neprišli mi sudcovia z ľudu. Nemôžem zohnať náhradných. Musíme to odročiť!"

Nie je to ojedinelý prípad — ojedinelá je len tá úprimnosť. Spravidla sa totiž odročenie vyhlási so strohou tvárou, bez priznania skutočného dôvodu. O zákulisí účastníci sporu nevedia. A tam... tam to niekedy vyzerá ako na perzskom trhu:

„Mišo, prekristaježiša, požičaj mi sudcu z ľudu — na 15 minút, ľudia mi čakajú — hneď som hotový!"

„Janíčko môj, ani bohovi! Poznám ťa — budú z toho štyri hodiny a ja si môžem labu lízať!"

Helena Žitvová zo Štúrova nás prosí o pomoc: Okresný stavebný podnik jej poškodil dom — a domôcť sa nápravy prostredníctvom súdu nie a nie! Dve pojednávania sa nemohli uskutočniť napriek prítomnosti účastníkov i svedkov. Neboli sudcovia z ľudu. Ako je to možné? — pýta sa.

AKO JE TO MOŽNÉ, že kvôli sudcovi, ktorý za celý deň neraz neprerečie slovo — sa v republike strácajú tisícky hodín času?

AKO JE TO MOŽNÉ, že práve s inštitúciou, ktorá je prednosťou, výdobytkom socialistického súdnictva — bývajú neraz problémy?

Existoval kedysi pojem: PRÍSEDIACI SUDCA. Zdalo sa nám to dehonestujúce. Aký prísediaci? Veď má rovnaké práva — teoreticky môže sám viesť pojednávanie. Premenovali sme ich na SUDCOV Z ĽUDU. Ale do čerta — tí druhí, z povolania — tí sú odkiaľ? Z aristokracie? Tí nie sú z ľudu? Tak sa ustanovil termín: SUDCOVIA, KTORÍ VYKONÁVAJÚ FUNKCIU POPRI ZAMESTNANÍ. V praxi sa naďalej používa „sudca z ľudu". Pri skúmaní problému nás v prvej vete na súdoch opravovali — v ďalších sa však používal praktickejší názov. V slangu sa používa názov SUDCA S DLHÝM MENOM. Dostali sme na tento problém 400 riadkov, teoretici nám musia prepáčiť, ak budeme používať kratší pojem...

Naplnia sa taláre?

Zákon síce stanovuje predpoklady dobrého sudcu z ľudu, ale v praxi je najdôležitejším predpokladom telefón. Keď totiž úradne pozvaný sudca ráno nepríde, zapisovateľka sa vrhne k telefónu a vytáča rad-radom čísla: — „Preboha vás prosím, nemohli by ste dnes zaskočiť?" Vonku, za dverami už totiž čakajú ľudia.

Účasť na pojednávaniach — to je PROBLÉM ČÍSLO JEDNA. Keď totiž sudca z ľudu príde nevyspatý, po nočnej smene, bez najmenšej znalosti problému — je to v poriadku. Pojednávanie sa môže začať. A úspešný prieboh je v podstate zaručený. Ak sa však dva taláre zaplniť nepodarí — pojednávanie treba odročiť. Stránky a svedkovia pricestovali, vymeškali z práce — zbytočne.

Účasť ovplyvňuje aj sociálne zloženie sudcov z ľudu, totožné so zložením okresu. V Nitre aj v Rožňave sú najpočetnejšie zastúpení družstevníci, poľnohospodári.

Predseda Okresného súdu dr. Ivan Miklóš, Rožňava: „...no a v zime nám družstevníci chodiť odmietajú. Nejdú im žiadne pracovné jednotky, nie je žiadny ušlý zisk — nedostanú náhradu. A zadarmo vraj chodiť nebudú."

□ Predseda Okresného súdu dr. Zdenek Rašovský, Nitra: — „Keď sú poľnohospodárske práce, družstevníci nám vravia, že čas nemajú. Že budú chodiť po sezóne."

Problémy sú s účasťou bankárov, hutníkov, robotníkov trojsmenných prevádzok. Raz má súdeu z ľudu po smene, raz pred smenou. Vtedy je problém s náhradou zárobku a s únavou. A keď má práve smenu? Vtedy je problém s uvoľnením. Riaditeľa podniku možno prinútiť zákonom si povinný ho uvoľniť! Ale pracovnú partu? Ktorá ako kolektív menej zarobí, ak jeden zapracovaný člen vypadne?

Všetkého súd presadiť môže.

Ale do organizácie podniku príliš zasahovať nemôže.

Predseda Krajského súdu v Košiciach dr. Ján Benčura nám na ilustráciu uviedol drastický príklad z tehelní: Dobrý sudca z ľudu robil v prevádzke, kde nebola ťažká robota, zarábal dobre — ale nemohli ho postrádať. Nakoniec si robotníci vymohli, aby ho preradili. Dnes robí v ťažšej prevádzke a zarába menej. A hovorí na súde: „Dakujem vám veľmi pekne!"

Istý problém je aj s úradníkmi, inteligenciou. Naplno vyťažený inžinier, účtovník, zásobovač síce z platu nestratí ani haller. Ale súd, samozrejme, nedodá zamestnávateľovi chlapa, ktorý jeho DNEŠNÚ ROBOTU vykoná. Tá ostane na zajtra, musí sa dohnať v NEPLATENÝCH ČASOCH v priebehu týždňa.

Nová sústava predpokladá, že sa aj v INTENZITE práce priblížime k svetovým parametrom. Čoraz ťažšie sa hľadajú pracovníci, ktorí v robote príliš nechýbajú. Nové inštrukcie doplnili podmienky pre kandidovanie za sudcu z ľudu. ABY HO BOLO MOŽNÉ Z PRACOVISKA UVOĽŇOVAŤ. Reálny pohľad skrýva nebezpečenstvo. Aby napr. z Východoslovenských železiarní nenavrhli do kandidátky iba svačinárky.

A tak najspoľahlivejšou oporou, keď to predsedovi senátu horí, sú DÔCHODCOVIA A ŽENY Z DOMÁCNOSTÍ.

Kým sa platili minimálne tie 3 koruny za hodinu, boli sudcovia z ľudu, dôchodcovia, čo chodili na súd denne: — „Nechýba vám na dnes náhodou nejaký?" Vysodiť si tých 20 korún — to bol peniaz. Dnes táto aktivita odpadla. — „Čo by som tam chodil, keď nemusím... pôjdem sa radšej prejsť."

Dr. Július Matečný, námestník predsedu Okresného súdu Bratislava: — „Problém je aj s tzv. veľkými prípadmi. Mám tu teraz prípad — 98 obžalovaných. Nie je to zriedkavosť. Celý prípad musí pojednávať JEDEN SENÁT. Získať sudcu z ľudu na týždeň i viac — to je veľmi komplikované... chýbal by v zamestnaní."

DOBRÉ VZŤAHY medzi predsedom senátu a jeho sudcami z ľudu môžu veľa zachrániť. Sudca z ľudu nesmie mať pocit, že je zbytočným, pasívnym činiteľom. Dosiahnuť to — to je umenie predsedu senátu. Preto v jednom okrese jeden sudca má problémov menej, iný viac.

Dr. Viliam Machalec, nám. predsedu súdu, Zvolen: — „Zapisovateľka volá sudcu z ľudu a ten sa opýta: — »S kým má byť pojednávanie?« Podľa mena predsedu senátu potom odpovie PRÍDEM alebo BOHUŽIAĽ, NIJAKO NEMÁM ČAS."

Vo Zvolene sa dobre osvedčuje práca s dôverníckym zborom. Vedúci zboru Daniel z obce Terany považuje za vec osobnej prestíže, keď mu pozvaný sudca z ľudu vopred ohlási neúčasť — aby zohnal náhradu.

DOBRÉ VZŤAHY formujú postupne akýsi pocit kolegiality, „spolupripotenstva" so sudcom z povolania. — „Zajtra mi to nevyhovuje, ale ohudák predseda ostane v koši, iného nezoženie. Nejak si to zariadim."

Ako to však zariadiť, aby to nešlo príliš na konto peňaženky takéhoto obetavého človeka. Na východnom Slovensku sa vyvinul systém, ako to zaonačiť, aby sa vlk nažral a baran ostal celý: Žena z domácnosti donesie potvrdenie, že si musela na ten deň vziať na 50 korún k dotu varovkyňu, ktorej musí dať aj stravu. Jednotlivo hospodáriaci roľník prinesie potvrdenie, že si namiesto seba na vozenie hnoja musel zohnať furmana a odmenu 150 korún mu primerane. Družstevník donesie potvrdenie, že prišiel nie o jednu, ale o tri 25-korunové jednotky.

Proti kriklavým DE IURE PODVODOM SUDCOV Z ĽUDU Krajský súd v Košiciach bojuje. Ujko donesie potvrdenie na 60 korún... niekedy stačí len pochybovačne zdvihnúť zrak a ochotne spustí: „Tak dajte aspoň 50 a dobre!" Ale keď účtovníkovi na JRD vyrátajú podľa jeho platu ušlý zárobok na 35 korún, diéty podľa hodín 5 korún a on viac prejedol — ten povie: „Je to v poriadku. Ale nabudúce ma už nevolajte!"

No a problém je dokonca aj ľuďmi preťažení funkciami.

Predseda JRD, MNV, funkcionár ONV síce vyhovuje kritériu: ZVOLIŤ NAJLEPŠÍCH! — ale rada ONV, dôležitá schôdza na výkupe, kde ide o koruny... tá sa bez neho nezaobíde, zatiaľ čo súd sa nejak pretĺče. Preto z množstva schôdzok a funkcií je pojednávanie na súde pre funkcionára TO POSLEDNÉ V HIERARCHII DÔLEŽITOSTI.

Ozaj len do počtu?

Naši ľudia majú so súdmi predsa len dosť skúseností na to, aby sme im nemohli nič nahovoriť. V PRAXI PRI VEDENÍ POJEDNÁVANIA SUDCA Z ĽUDU rovnocenným partnerom sudcovi z povolania nie je. Pojednávanie nevedie nikdy, dôležitým postrehom, otázkou, objavením novej skutočnosti zvrat v pojednávaní nespôsobuje nikdy. Len zriedka zasahuje do pojednávania inými otázkami, ako tej najvšeobecnejšej povahy, nie vždy sa dokáže dokonca zorientovať v prípade.

Priznali sa nám naši známi, prokurátori: — „Mnohých poznáme len podľa tváre, nikdy sme na pojednávaní nepočuli ich hlas, nevieme, či náhodou nerečňujú.

AKO SA POZERAJÚ PREDSEDOVIA SENÁTOV NA POMOC PRI SAMOTNOM VEDENÍ POJEDNÁVANIA?

ZNALOSŤ PRÍPADU je prvou podmienkou, aby sa sudca z ľudu vedel zorientovať. V niektorých okresoch sa sami sudcovia z ľudu dožadovali, aby si mohli preštudovať spisy deň vopred. KV KSS v Košiciach to zakotvilo v uzneseniach na skvalitnenie práce súdov. Ale čo sa nestalo? Zrazu sudcovia z ľudu prišli na to, že vypadnúť z práce NA DVA DNI miesto JEDNÉHO je neúnosné.

Dr. Machalec vo Zvolene to rieši tak, že stručne, ľudovými slovami, bez právnických termínov vyloží svojmu senátu prípad vždy pred tým, ako stránky vkročia do pojednávacej siene. Tak sa to robí väčšinou aj inde. Stačí to na zorientovanie pri najjednoduchších prípadoch. Z osobnej praxe vieme, že v komplikovanejšom prípade, kde viacero zložitých detailov, právnych aspektov, predpisov ROZHODUJE O PODSTATE, potrebujeme len na novinársko-laické oboznámenie sa s vecou deň dva.

Dr. Matečný z Bratislavy sa priznal: „Viesť výsluch — a to sa už na šťastie na súdoch robí, obžalobu sa naberie za Písmo sväté — to je nielen otázka procedurálna. Je to zložité psychologicko-pedagogicko-kriminalistické umenie. NEKVALIFIKOVANÁ INICIATÍVA sudcu z ľudu môže veci veľmi ublížiť: pri zisťovaní objektívnej pravdy prezradí taktiku, varuje obžalovaného, upozorní ho, čo zatajiť — atď."

Je veľmi málo sudcov z ľudu, ktorí by do psychiky pojednávania a prípadu vnikli bez štúdia spisov natoľko, že by boli predsedovi oporou.

Väčšina súdcov z ľudu sa však obmedzuje na všeobecné otázky, ktoré môže položiť ktokoľvek,

kedykoľvek, komukoľvek (ono tradičné: — „Čo vás viedlo k spáchaniu činu?") — alebo je ticho.

ŠPECIALISTI — to je prínos, ktorí si predsedovia najviac oceňujú.

⊙ Dopravnú nehodu pojednáva sudca, ktorý nevlastní ani len vodičský preukaz. Predpisy a problematiku si naštuduje — ale rôzne jemné finesy, praktiky v prevádzke na cestách — to človek získa po 10-ročnej jazde. V TAKOMTO PRÍPADE má sudca z ľudu, bystrý, pohotový praktik... cenu zlata.

⊙ Aj ženička z dediny, kde sa odohralo zabitie, vražda — znalosťou vývoja vzťahov môže predsedovi vrhnúť na prípad také svetlo, upozorniť ho na také prvky v zákulisí, ku ktorým by sa on ináč nemal ako prepracovať.

⊙ Bystrý účtovník v rozkrádačke vie o obžalovaným hovoriť jeho jazykom, v účtovníckych pojmoch, dokonale pozná finesy remesla.

⊙ V senátoch pre mladistvých, pre rodinné právo môže obrovský kus práce vykonať pedagóg, psychológ, žena z domácnosti, ktorá má 30-ročné skúsenosti „z prevádzky manželstva".

Toto je fantastická predstava, prínos inštitúcie sudcov z ľudu.

Žiaľ, uplatňuje sa aj podľa najoptimistickejšieho odhadu, v ideálnych podmienkach — TAK NA DESAŤ PERCENT. Prečo?

JEDNAK len najväčšie okresné súdy môžu senáty aspoň čiastočne špecializovať.

JEDNAK aj pri špecializácii — aby sa využila kapacita sudcov, aby si všetci splnili normu — treba ju vedome narúšať.

JEDNAK VO VŠEOBECNÝCH SENÁTOCH, keď predseda vie, že má dnes rozkrádačku, môže si pozvať účtovníka, ktorý mu (ak má náhodou čas) v prípade pomôže. Nepomôže mu však v šiestich iných prípadoch, ktoré sú nadnes vytýčené.

VÄČŠINOU si však predsedá špecialistu ani pozvať nemôže. Sudcov z ľudu nevolia podľa štruktúry trestnej činnosti a súdnej agendy, ale podľa sociálneho zloženia v okrese, v obvode.

Zaujímali sme sa o štruktúru sudcov z ľudu pre jednotlivé senáty na Okresnom súde v Bratislave:

⊙ SENÁT DR. MATEČNÉHO sa špecializuje na hlavu tr. zák., prevažne sú to však devízové trestné činy a opustenie republiky. Pred senátom sa vystrieda veľa cudzincov. Už v záujme nášho súdnictva sa v jeho senáte striedajú, prirodzene, tí z najlepších. Vajmi schopný penzista, stolár, úradník, zámočník, automechanik, vedúca jasli... na 90 percent sú to ľudia takých osobných kvalít, že by si dr. Matečný nevedel predstaviť lepších. Ale špecialisti? To by tam musel mať colníkov, dôstojníkov pohraničnej stráže a pod.

⊙ SENÁT DR. MUDRÁKA je prakticky špecializovaný na dopravu. Z 28 sudcov z ľudu je jeden vodič z povolania, z DPMB. Z ďalších 16 odkazitých profesií (počnúc docentom filozofie, družstevníkom, skladníkom, po poštového doručovateľa) nevieme, koľkí majú skúsenosti čo len vodiča amatéra.

⊙ DR. TISOVÁ má v „rezorte" prevažne delikvenciu mladistvých. Z 33 sudcov z ľudu sú dve a pedagógovia.

To sú problémy o kvalitou práce pri pojednávaní.

Ako sa prejavujú pri rozhodovaní?

Pri vynášaní rozsudkov?

Nuno — to je vlastne tajnosť. V každom konkrétnom prípade je výsledok zapečatený v obálke, kto aký trest navrhoval — to sa nevie. Ale všeobecne?

Dali sme dr. Matečnému chúlostivú otázku:

⊙ — „Za hypotetickej neexistencie sudcov z ľudu by sa priemerné výmery zvýšili alebo znížili?"

⊙ dr. Matečný: — „Nemožno vylúčiť, že prísnejší postih navrhujú sudcovia z ľudu v prípadoch, keď podľahnú VEREJNÉMU ROZHORČENIU, masovej psychóze. V citovejších prípadoch sa uchyľujú k miernejšiemu postihu."

Výška trestu sa navrhuje podľa osobitného ceremoniálu. Najprv sa vyjadruje mladší, potom starší sudca z ľudu, potom predseda. Niektorí starí, skúsení praktici už majú vypestovaný taký cit pre mieru, že ich návrh sedí stopercentne.

A keď sa náhodou stretnú dvaja sudcovia z ľudu, ktorých návrh by VYBOČOVAL z praxe? Boľ by príliš mierny alebo príliš ostrý?

Priznal sa nám istý predseda senátu, ktorého — samozrejme nemieníme menovať:

„Vlete, aby sme si ušetrili blamáž, vyložím im paragrafy, preberieme poľahčujúce a priťažujúce okolnosti a v 99,9 percenta sa dajú..."

„...ovplyvniť? To sa predsa nesmie!"

„Nieé, chráňbohi Usmerniť!"

A keby sa nejakým zázrakom zišli v senáte dvaja, ktorí by trvali na neúmernom treste?

Aj tak sa nič nestane.

Pri odvolaní na krajskom súde sú v senáte traja profesionáli a dvaja sudcovia z ľudu. Uvedú vec na správnu mieru.

Otázniky na kandidátke

Pred každými voľbami sudcov z ľudu sú urobí ohodnotenie. „Úmrtnosť" je veľká... a nielen biologická. Mnohí sa zúčastňujú na práci nepravidelne, niektorí vôbec. Sú zvolení aj takí, ktorí sa dokonca nedostavia ani len na sľub.

V niektorých okresoch navrhnú na znovuzvolenie iba 30 percent sudcov — na najvyššie číslo sme netrafili vo Zvolene. Radi by si ponechali celých 70 percent.

Doplniť zvyšok — to je istá lotéria.

S otáznikom.

Nielen, či BUDE DOBRÝ, SCHOPNÝ, POMÔŽE — alebo NIE. Hlavnou otázkou je, či vôbec BUDE CHODIŤ!

Na nových kandidátov súdy vplyv nemajú.

Podľa návrhov zo závodov, z dedín, z národných výborov zostavujú kandidátku okresné orgány, ktoré obsiahnutosť súdov neberú dosť do úvahy.

Radi by sme vmočili okresným orgánom niektoré požiadavky, ktoré prácu súdu budúce štyri roky budú ovplyvňovať. Nepovažujeme ich za nesplniteľné — veď na dobrej práci súdu musí mať záujem celý okres.

1. Doterajšie „kritériá" (vek, charakter, bezúhonnosť, atď.) sú samozrejmé. **Preto by pred tieto kritériá bolo treba stavať otázku: MÁS O TO ZÁUJEM? CHCEŠ TO ROBIŤ? Je nezmysel, ak kandidáta musia prílišpresvedčovať", zdôrazňovať „čestnú povinnosť". Takéhoto človeka síce uhovoríme — ale chodiť nebude.** Neochotu okresných orgánov rešpektovať túto samozrejmosť, súdy musia potom paralyzovať: tých „presvedčovaných", ktorí nechodia — jednoducho viac nepozývajú. Do facto sudcami z ľudu teda nie sú — ale ostatní musia niesť záťaž za nich. Radšej teda navrhovať ľudí s menším počtom superlatívov — ALE KTORÍ MAJÚ O VEC ZÁUJEM.

2. Nenavrhovať ľudí preťažených inými funkciami. Tí sa takmer zásadne neosvedčujú, považujú pojednávanie za NAJMENEJ DÔLEŽITÚ PRÍTAŽ, i keď apelovaním na ich uvedomelosť sa na kandidátku dajú zapísať najťažšie.

3. Už sme chvalabohu odbúrali prísne limitovanie počtu straníkov, nestraníkov, mužov a žien. Azda by sme mohli aj voľnejšie nakladať s ukazovateľom sociálnej štruktúry. **Súdy by si určite vedeli zostaviť požiadavky podľa profesií, KTORÉ BY NAJVIAC POMOHLI ODFORMALIZOVAŤ inštitúciu, požiadavky podľa štruktúry súdnej agendy.**

A sme pri samotnom akte volieb.

Všeobecné priame voľby sú síce demokratické — ale majú háčik. Mnohí voliči sú presvedčení, že si volia svojho obhajcu! Niektoré národné výbory si dokonca trúfajú dávať „svojmu" sudcovi príkaz, ako má rozhodnúť proti národnému výboru... tak ako rozkazujú ostatným podriadeným inštitúciám, hoci jednote. Sú prípady, kde právne povedomie ľudí je na strane odsúdeného. V známom prípade „bratislavského kozmonauta", keď manžel pristihnutého milenca vyhodil z okna IV. poschodia, mal sudca — podľa voličov — zrejme súdiť milenca, nie manžela, ktorý ohrozil život. A sudca má na výber — ignorovať zákon, alebo ignorovať verejnú mienku a nebyť zvolený... čo je, samozrejme, najdrastickejšie u sudcov z povolania. Stálo by za úvahu, či sa perspektívne neprikloniť k voľbám neprijatým, aby sudcov volilo, hoci plénum národného výboru.

Ulička z ústavy

Pri pohľade zhora je možné zachovať rozvážne, principiálne stanovisko. Ak však sedíte v miestnosti, kde vám pred dverami čaká desať i dvadsať ľudí, pobúrujúcich sa, prečo ich tu držíte zbytočne... mnohé veci sa javia trochu inak.

Dávno sme nenatrafili na taký jednomyseľnosť ako v tomto prípade. Od predsedu Krajského súdu v Košiciach, cez predsedov okresných súdov a senátov — po radových čitateľov, ktorí sa na súde dožadujú svojho práva, sa všetci unisono zhodujú: V INŠTITÚCII SÚDOV Z ĽUDU SÚ PROBLÉMY ZRELÉ NA RIEŠENIE.

Áno, je to prejav demokratizácie súdnictva.

Áno, môžu prispieť k skvalitneniu práce súdov.

IDE O TO, aby sme využili tie kľuky, to, čo je pre nás dobré — a pomaly eliminovali nedostatky. To, čo sa nám v prvých rokoch javilo ako PRÍNOS OD A DO ZET, DO POSLEDNEJ BODKY... roky praxe prehodnocujú. Ukazujú na slabiny. Ani v ekonomike sme naše prvé predstavy nepovýšili na neotrasiteľné dogmy, platné tisícročia. O to viac, že v prípade sudcov z ľudu nejde o úpravy príliš zásadné:

1. PREDOVŠETKÝM je nutné zreálniť systém výberu kandidátov a ich odmeňovanie.

2. Praktici považujú za naliehavé, aby sa princíp kolektívnosti, princíp senátov nedodržiaval u najbanálnejších deliktov, ktoré predstavujú veľké percento agendy. Knižnica žaluje čitateľa, že nevrátil 50-korunovú knihu, nájomník dlhuje 100 korún nájomného, vodič si vypil dve pivá, ale nespôsobil nehodu, krádeže motocyklov s nepatrnou škodou, bitky s menšími následkami — alebo aj iné veci, napríklad exekúcie, kde ide len o mechanický matematický výpočet — tu všade je trojčlenný senát ZBYTOČNÝM PLYTVANÍM ĽUDMI — i peniazmi. Sudcov z ľudu od 1. januára nebudú platiť závody. Súdy už na to majú plánované prostriedky — len v Bratislave je to 500 000, na okresoch, kde sa viac musí cestovať — je to relatívne viac.

3. Praktici považujú za zbytočné, aby sudcovia z ľudu zasadali v senátoch krajských súdov. Tu ide výlučne o hodnotenie právnych aspektov, kde najväčšie životné skúsenosti nepomôžu. Ústava by dodržaná bola — aj tak sú tam traja profesionáli, ktorí tvoria senát už sami osebe. Sudcovia z ľudu sa na odvolacom pokračovaní nezúčastňujú okrem jedinej výnimky v žiadnom zo socialistických štátov, ani v SSSR to nepovažujú za porušenie demokracie!

Odborníci sa domnievajú, že odpor proti ich dlhoročným návrhom spôsobuje jedna vec: v ústave sa totiž hovorí, že súdy zásadne rozhodujú v sboroch.

Jedna úvaha sa zaoberá výkladom slova ZÁSADNE. Ak je to miernejšie slovo ako VÝLUČNE, ak to možno chápať ako ekvivalent pojmu v ZÁSADE — išlo by zlepšiť celú inštitúciu bez zmeny v ústave. Aj v opačnom prípade — ak ústavu nepovažujeme za program — ale iba za zakotvenie doslahnutých výdobytkov — sa domnievame, že sudcovia s dlhým menom sú inštitúciou, v ktorej by bolo mimoriadne naliehavé

posilniť, zvýrazniť, využiť jej doterajšie kladyy a

vyčistiť, zoslabiť stránky, ktoré život osvetlili ako problematickejšie.

martin hirle
tibor michal

PRAVDA, 2.9.1967, str. 6.

PRAVDA, 6. septembra 1967, str. 3.

Nie tak, súdruhovia

Vás sa to netýka?

Vedie MÁRIA ŠEDLÁKOVÁ

Posledné dva články v našej rubrike Požehnanie birmovným bitcom a Vec stále živá vyvolali u čitateľov mimoriadne živý ohlas. Zatiaľ čo na druhý prichádza väčšina listov súhlasných, na prvý desiatky komunistov i nepartajných napísali svoje pochybnosti, či je správne odvolávaním z miest v zamestnaní trestať súdruhov za účasť na birmovkách, alebo za to, že nevedeli dostatočne vplývať na svoje ženy či deti. Mnohí sa prihovárali za stranícke tresty, veď súdruhovia sa previnili voči strane. Ohlasov teda bolo veľa, no taká správa, akú sme dostali z Novák, sme naozaj nečakali.

V prvom článku sme písali, že z nováckych baní sa na našu redakciu obrátil vedúci meračstva z bane Lehota súdruh Jurčík s dotazom, či výbor tamojšej základnej organizácie koná správne, keď sa mu za to, že jeho osemnásťročný syn dal birmovať, chcú dať druhý stupeň stranického trestu, alebo navrhnúť odvolanie z funkcie vedúceho meračstva. Pretože výbor bol v názore na trest nejednotný, mala o tom rozhodnúť členská schôdza 24. augusta.

Náš článok vyšiel v novinách 23. augusta, teda deň pred členskou schôdzou a napísali sme, že návrh výboru ZO KSS na trest je tvrdý a nesprávny. K tomu názoru sme neprišli za redakčným stolom, ale po preverení vecí v Novákoch 17. augusta, po rozhovoroch s funkcionármi celozávodného výboru, výboru základnej organizácie i súdruhmi na okresnom výbore strany. Vysvetlili sme aj, prečo je nesprávny, a verili sme, že súdruhovia vo výbore ZO KSS sa ešte pred členskou schôdzou zamyslia a svoj návrh opravia. Najmä preto, že o Jurčíkovi sme sa dozvedeli na podnikovom riaditeľstve i celozávodnom výbore ZO KSS, že je to človek akurátny, náročný, z troch vedúcich meračstiev v podniku najlepší, dobrý otec rodiny i zodpovedný vedúci stranickej skupiny a doteraz stranícky ani inak trestaný nebol. Syn sa šiel birmovať už plnoletý, lebo sa zaľúbil a už aj oženil s nábožnou dievčinou a nechcel zapríčiniť nelúbosť jej veriacich rodičov voči sebe, snúbenici i dieťatku, ktoré čakali. Čo sa však stalo?

Súdruhovia sa zamysleli i „opravili". V deň konania členskej schôdze, ktorá bola popoludní, ráno zvolali výbor. Predtým mal návrh na trest pre Jurčíka dve alternatívy: alebo druhý stupeň trestu podľa stanov, teda pokarhanie, alebo návrh na odvolanie z funkcie vedúceho meračstva v závode. Súdruh Jurčík pri týchto návrhoch žiadal výbor, aby ho radšej poslali kdekoľvek do bane, len aby mu nedali stranícky trest. To isté nesvedčí o jeho vlažnom postoji k strane. Výbor však jednotný nebol.

Na schôdzi (po článku) sa výbor zjednotil: dve alternatívy zrušil a jednomyseľne sa uzniesol navrhnúť Jurčíkovi treti stupeň trestu, odvolanie z funkcie vedúceho hneď od 1. septembra. A to sa stalo po tom, čo vedúci tajomník okresného výboru Ing. Ján Zamboj s ďalšími súdruhmi z OV KSS presvedčovali predsedu organizácie, že návrh na trest je nesprávny a navrhovali prvý stupeň, teda napomenutie bez odvolávania z funkcie v závode.

Výbor organizácie nechal všetky rady bokom, urobil si po svojom a svojsky. Dodatočne zrátali Jurčíkovi neúčasť na stranickom školení, obvinili ho z frakčnej činnosti, lebo vraj o návrhu trestu rozprával viacerým súdruhom a ovplyvňoval ich, čím narúšal jednotu stranickej organizácie, obvinil vraj výbor z malosti i nespravodlivosti. Tak sa v odôvodnení na trest pred členskú schôdzu objavilo všeličo, čo pred uverejnením článku v návrhu na trest vôbec nebolo. Súdruhovia však tvrdia, že článok, ani Jurčíkov list do redakcie na ich rozhodovanie nemal žiadny vplyv.

Ale čo viac a horšie, výbor v horlivosti predložil členskej schôdzi návrh na odvolanie z vedúcej funkcie v závode aj nepartajného inžiniera, ktorý sa tiež zúčastnil na birmovke a ktorého predtým štkovali na výbor stranickej organizácie, lebo vraj sklamal dôveru, keďže „sa nechoval a nesprával v duchu marxisticko-leninského svetonázoru". A tiež veľmi promptne, od 1. septembra.

Keď sme sa súdruhov na schôdzi výboru práve 1. septembra pýtali, na základe čoho žiadajú od nepartajného to, čo od komunistu a podľa akých „paragrafov" ho trestali na stranickej schôdzi, odôvodniť to nevedeli, len si myslia, že majú na to právo. A to nemajú. Lebo keby sa inžinier chcel správať v duchu marxisticko-leninského svetonázoru, asi by hľadal cestu do strany, alebo by za birmovného otca nešiel. Inžinier je však nepartajný. Z funkcie v závode ho možno odvolať za nesplnenie povinností alebo iné priestupky, pravdaže, ak by ich vykonal, ale nie za účasť na náboženskom obrade.

Vráťme sa však k 24. augustu, keď bola prvá časť členskej schôdze. (V baniach robia schôdze na dvakrát, aby sa mohli zúčastniť aj súdruhovia, ktorí jazdia v nočných a popoludňajších smenách.) Na prvej schôdzi bola diskusia živá, ná[illegible] druhom sa trest pre Jurčíka videl priveľký, nesúhlasili. Počet hlasov zaň nedosiahol ani polovicu prítomných. Keď však na druhý deň ráno bola druhá časť schôdze, na ktorej už Jurčík nebol, súčet hlasov všetkých zúčastnených (teda z oboch schôdzí) bol: 57 za navrhnutý trest, 27 proti a 7 súdruhov sa hlasovania zdržalo. Výbor to odôvodňuje tak, že na prvej schôdzi bolo veľa úradníkov, ktorí nadŕžali Jurčíkovi, v druhej prevažne robotníci, ktorí sú prísnejší.

Čo je však zarážajúce (nech sa súdruhovia nehnevajú, nesvedčí o politickej zrelosti organizácie), je, že pri prerokúvaní „trestu" pre nepartajného inžiniera, za ktorý hlasovalo až 67 súdruhov, nikomu z nich nenapadlo, že konajú nesprávne.

Návrhy výboru, prerokované a odhlasované väčšinou členov, nadobudli teda platnosť uznesení. Ich plnenie, uvedenie do života však bolo treba pozastaviť, pretože sú nesprávne. Viacerí súdruhovia z výboru to ťažko nesú, nevedia pochopiť a vo svojom konaní nevidia nič zlého. Na schôdzi výboru 1. septembra, na ktorej sa zúčastnil aj vedúci tajomník okresného výboru, vyslovovali obavy, že ak sa uznesenie členskej schôdze o trestoch nebude plniť a budú ho musieť zmeniť, utrpí autorita výboru i stranickej organizácie, mnohí ľudia budú „na koni", uvedomia si, že strana ich nemôže „pritlačiť", nech robia čokoľvek.

Je to naozaj tak? Utrpí autorita človeka či organizácie, keď spraví chybu a pred očami verejnosti ju čestne uzná a svedomite napraví? Neutrpí. Zotrvávanie na chybách z prestíže, márnomyseľnosti, nárobí viac škody. „Pritláčaním", administratívnymi metódami, utváraním ovzdušia strachu a výstrah sa viera v nadprirodzené sily z hláv ľudí „vytlačiť" nedá. Na to máme príkladov dosť.

V nováckom prípade nejde o málo. Ide o správne uplatňovanie línie strany, o dôsledné plnenie uznesenia okresného výboru, ktoré nie náhodou zdôrazňuje citlivý a diferencovaný prístup k ľuďom a ich náboženskému cíteniu. Bavičiarstvo, radikalizmus, prestíž a podozrievanie namiesto trpezlivého presvedčovania, systematickej ideologickej práce a dôvery by mohli priniesť strane veľa škôd. Preto by súdruhovia z celozávodného výboru i okresného výboru strany mali základnej organizácii v bani Lehota venovať zvýšenú pozornosť a súdruhom objasniť a pomôcť pochopiť nesprávnosť ich konania. No a, pravdaže, podľa zásady demokratického centralizmu, ale aj vnútrostranickej demokracie zabezpečiť zmenu uznesení augustovej členskej schôdze. A perspektívne naplánovať školenie funkcionárov základných organizácií o vnútrostranickom živote i stanovách strany.

Keďže v zápisnici z tej schôdze je tvrdenie istého súdruha z výboru, že aj v iných organizáciách postupujú podobne ako oni, rozhodli sme sa na pomoc všetkým organizáciám uverejniť článok o problémoch boja s náboženskou ideológiou; nájdete ho v tomto

Dodržiavať zákonnosť

Mení sa zameranie ○ Kontrolovať plnenie zákonov ○ Dobrovoľní spolupracovníci

V týchto dňoch nadobudol účinnosť nový zákon č. 70/1967 o komisiách ľudovej kontroly. Zákon znamená ďalší krok k vylepšeniu a demokratizácii kontrolného systému v našom štáte. Podľa nového zákona sústavu komisií ľudovej kontroly tvoria: 1. Ústredná komisia ľudovej kontroly ako kontrolný orgán Národného zhromaždenia a vlády, 2. Komisia ľudovej kontroly SNR ako kontrolný orgán SNR a oblastný orgán Ústrednej komisie ľudovej kontroly, 3. Komisie ľudovej kontroly národných výborov ako ich kontrolné orgány, 4. Závodné komisie ľudovej kontroly ako kontrolné orgány základných organizácií ROH.

Oproti doterajšej platnej právnej úprave komisie ľudovej kontroly sa stavajú orgánmi zastupiteľských zborov a závodné komisie ľudovej kontroly orgánmi revolučného odborového hnutia. Mení sa zameranie činnosti i úlohy komisií a nanovo sa upravujú oprávnenia komisií ľudovej kontroly a ich funkcia pri odstraňovaní nedostatkov. Zákon zdôrazňuje požiadavku, aby komisie ľudovej kontroly kontrolovali plnenie zákonov a ostatných právnych predpisov ako i plnenie uznesení Národného zhromaždenia, SNR, vlády a národných výborov.

ZÁKONNOSŤ V HOSPODÁRSKEJ OBLASTI

Ide predovšetkým o kontrolu dodržiavania zákonnosti v hospodárskej oblasti, pretože zákon sa nevzťahuje na činnosť súdovskú a prokurátorskú. Naopak zo zákona a prokuratúre vyplýva, že prokurátorskému všeobecnému dozoru nad dodržiavaním socialistickej zákonnosti podlieha v tom smere i činnosť komisií ľudovej kontroly. Ďalšou veľmi významnou úlohou komisií ľudovej kontroly je kontrola riadiacej práce najmä z hľadiska riešenia problémov rozvoja hospodárstva a kultúry. Novým je aj to, že Ústredná komisia ľudovej kontroly predkladá Národnému zhromaždeniu stanovisko k štátnemu záverečnému účtu a komisie ľudovej kontroly národných výborov stanovisko k plneniu rozpočtu národného výboru.

AKO V ZÁVODE

K podstatnej zmene došlo v postavení závodných komisií ľudovej kontroly. Závodná komisia ľudovej kontroly plní úlohy, ktoré jej v rámci svojej kontrolnej pôsobnosti uloží základná organizácia ROH a ďalej úlohy, ktorých splnenie si po prerokovaní s príslušným odborovým orgánom vyžiada komisia ľudovej kontroly vyššieho stupňa. Pri výkone kontroly sa závodné komisie budú spravovať pokynmi, ktoré vydá vyšší odborový orgán.

PRÁVA ČLENOV KOMISIÍ

Zákon zvýrazňuje i oprávnenia komisií ľudovej kontroly. Komisie, ich poverení členovia a pracovníci sú oprávnení požadovať od funkcionárov a pracovníkov kontrolovaných orgánov a organizácií, aby im umožnili nevyhnutné podmienky pre výkon kontroly, majú právo vstupu do všetkých objektov, žiadať všetky doklady, spisy a vysvetlivky. Majú právo požadovať od nich, aby zistené nedostatky bez prieťahov odstránili a majú právo ukladať poriadkové pokuty až do 500 Kčs pre nesplnenie týchto povinností. Komisie majú právo i povinnosť dávať podnety príslušným orgánom najmä bezpečnostným a prokurátorským na vykonanie potrebných opatrení pri zistení trestnej činnosti, na odčerpanie neoprávnených ziskov, na uplatnenie majetkových sankcií a pod. Tiež majú právo dávať podnety na ocenenie alebo vyznamenanie jednotlivcov alebo kolektívov za dobre vykonanú prácu. Novým veľmi závažným a účinným je oprávnenie komisií ľudovej kontroly podávať súdom návrhy na začatie konania o náhrade škody pri zodpovednému pracovníkovi alebo funkcionárovi, ktorú spôsobil porušením povinností pri plnení pracovných úloh alebo v priamej súvislosti s nimi. Náhrada škody priznaná súdom pripadá štátu.

DOBROVOĽNÍ SPOLUPRACOVNÍCI

Zvláštnym výrazom demokratičnosti a širokého uplatňovania účasti občanov na správe štátu sú ustanovenia nového zákona o dobrovoľných spolupracovníkoch. Dobrovoľní spolupracovníci komsií ľudovej kontroly používajú takú istú právnu ochranu ako členovia komisie. V rámci daného poverenia majú pri výkone kontroly oprávnenia ako členovia komisie. Pokiaľ nemôžu plniť svoje úlohy mimo pracovného času majú nárok na pracovné voľno, na náhradu ušlej mzdy a pod.

Správna aplikácia a využívanie nového zákona v praxi bude znamenať ďalšie skvalitnenie zdokonalenej sústavy riadenia nášho hospodárstva a konkretizácia úloh vytýčených XIII. sjazdom KSÚ na tomto úseku. **(dz)**

ĽUD, 3. septembra 1967, str. 3.

12/218/X

Kamarát nekamarát Z HRUŠKY DOLU

Prečo chýba na trhu tovar za tri miliardy Kčs?

Od novej sústavy riadenia sme nemali očakávať zázraky. A predsa... Dôchodky veľkej väčšiny podnikov stúpajú, stúpajú mzdy, vyplácajú sa podiely, jednotlivé fondy sa bohato dotujú a ešte sú peniaze navyše. Nie je to zázrak? Bol by to zázrak, keby súčasne stúpala výroba, keby tento zázrak bol podložený aj príslušnou kvantitou a kvalitou výrobkov. Ináč je to len hra s číslami na účtoch, nebezpečná hra, mágia čísel, machinácia, a o to spoločnosť nestojí.

Veľmi veľa podnikov znovužilo čarovný prútik prestavby veľkoobchodných cien. Sostnásť miliárd Kčs ostáva im k dispozícii bez toho, aby tieto miliardy boli podložené vyrobenými hodnotami.

Pred nickoľkými dňami Výbor Národného zhromaždenia pre spotrebný priemysel, služby, obchod a spoje skúmal príčiny nedostatkov v zásobení trhu spotrebným tovarom a dospel k názoru, že situácia je veľmi vážna a že si vyžaduje radikálny zásah.

MILIARDY, MILIARDY

Faktom je, že podniky (nie síce všetky, ale veľká väčšina) znovužila prestavbu veľkoobchodných cien na neodôvodnené obohatenie. Len v pásmach základných priemyselných rezortov dosahujú rezervy vo fonde pracujúcich, fonde kultúrnych a sociálnych potrieb a v rezervnom fonde k 30. júnu t. r. 5,8 miliárd Kčs, čiže za pol roka došlo k zvýšeniu o 2,8 miliardy Kčs. V socialistickom sektore národného hospodárstva dosahujú prostriedky v rezervných fondoch podnikov viac než 4,8 miliardy Kčs, čo je za pol roka zhruba trojnásobok predpísanej minimálnej tvorby za celý rok 1967.

NEDOSTATOK TOVARU

Najodškriepiteľným faktom je aj to, že na trhu je nedostatok spotrebného tovaru. Podniky majú peňazí dosť a tak im príliš nezáleží na dodávkach pre tržné fondy. Vo svojich vlastných očiach si tým vytvárajú „morálnu" oporu, aby ako monopolní dodávatelia mohli diktovať „svoje" ceny v rámci sústavy nového riadenia, ktorú si nevedia dosť vynachváliť. Vystupujú bezohľadne a nepoznajú, ako sa vraví, „ani brata". Napr. Severoslovenské tehelne n. p., Žilina, žiadali, aby jednota pristúpila pri dodávkach stavebnín na to, že k platným cenám od 1. januára 1967 bude výroba prípočítavať ešte 15 perc. ako zvýšené náklady za naloženie tehál, ináč vraj dodávky neuskutoční. Obchodná zrážka u stavebnín je 12,5 perc., takže strata obchodu pri dodávkach za týchto podmienok je vysoká.

KONKURENCIA ODBERATEĽOV

Monopolné postavenie umožňuje výrobcovi dívať sa zhora na odberateľa a vnucovať mu svoje podmienky, pretože predbežne ešte nemáme (a zrejme ešte dlho nebudeme mať) trh odberateľa, čiže zákazníka, ale iba konkurenciu odberateľov (národné podniky, podniky miestneho hospodárstva, výrobné družstvá), ktorí obchádzajú všemocného monopolného výrobcu a sú ochotní v krajnom prípade pristúpiť na všelijaké prirážky (národné podniky) alebo obmäkčiť ani nie ekonomického námestníka, ale obyčajného referenta nickoľkými litrami dobrej domácej slivovice (podniky miestneho hospodárstva a výrobné družstvá) za omrvinky z výroby monopolného dodávateľa.

RÔZNE FORMY MONOPOLIZÁCIE

A tak — hoci uznesenie vlády č. 180/66 formálne zrušilo gescie, rajonizáciu odbytu a uvoľnilo zmluvné vzťahy — znovužilo nové organizačné usporiadanie a výrobno-technickej základne zväčša utuženie monopolizácie vo vzťahu k odberateľom. Formy a prejavy monopolizácie sú rôzne, konštatuje správa Ústrednej komisie ľudovej kontroly, ale prevažne sú v rozpore s princípmi novej sústavy riadenia a na úkor vytvárania fungujúceho trhu spotrebiteľa. — Na ilustráciu uvádzame skúsenosť n. p. Tatrasmalt, ktorý je dodávateľom smaltovaného a hliníkového nádobia do tržných fondov. Pri rokovaniach o kontraktáciách na III. štvrťrok zástupca Tatrasmaltu vyhlásil, že hutné podniky odmietajú uzatvárať hospodárske zmluvy na dodávky materiálu. Tatrasmalt však nemá možnosť vymáhať plnenie dodávok ani arbitrážnou cestou. Ipeľské tehelne n. p. Lučenec žiadali, aby sa odberateľ zriekol práva penalizovať ich pri nesplnení dodávok.

PREČO?

Prečo nie sú niektoré výrobky na trhu? Uvádzame jeden príklad za mnohé. Zlúčením niektorých, predtým samostatných výrobných podnikov došlo k užšej špecializácii výrobných programov a k sústredeniu výroby do veľkých celkov, napr. zlúčenie Severočeských tukových závodov Ústí nad Labem, Pražských kozmetických závodov a podnikov Kozmetika Bratislava. Toto zlúčenie prejavilo sa obmedzením sortimentu a vypustením celého radu predtým vyrábaných a žiadaných výrobkov. Za tohto stavu stáva sa možnosť výberu dodávateľa ilúznou, lebo iný dodávateľ často ani neexistuje. V škrobárskom priemysle je napr. iba jeden dodávateľ v Čechách a jeden na Slovensku.

Dr. Ervín Mikula

A tak má Ústredná komisia ľudovej kontroly naozaj zrejme iba zbožné želanie, keď konštatuje: „Hoci treba súhlasiť a podporovať právomoc výrobcov pri voľbe výrobných programov, mala by sa zvýrazniť ich zodpovednosť za plynulé zásobovanie vnútorného trhu najmä tam, kde neexistuje náhradný dodávateľ a kde niet ani inej možnosti zabezpečiť potrebné množstvo a sortiment výrobkov."

Pokúsili sme sa trochu rozviesť suché konštatovanie, že zavádzanie novej sústavy (niekedy sa priam vnucuje druhý zmysel slova „zavádzanie" — na zlé cesty) naráža na isté ťažkosti, že sa nestretáva všade s plným pochopením a že sa niektoré jej ekonomické nástroje zneužívajú.

„TAMHORE"

Normálny občan len s prekvapením zisťuje, čo všetko nenápadne zdraželo, koľko vecí z trhu nepochopiteľne zmizlo. A zrazu si to „tamhore" (to isté „tamhore", na ktoré tak radi nadávame, keď sa niečo nedarí) porátali, že nám chýba tovar za tri miliardy Kčs. („Tamhore" to vedeli už skôr, v prvom štvrťroku, keď chýbal tovar za 3,5 miliardy Kčs).

Dá sa tu niečo robiť? Dá, určite sa dá, aj keď si námestník predsedu Štátnej komisie pre financie, ceny a mzdy na zasadnutí Výboru Národného zhromaždenia pre spotrebný priemysel, služby, obchod a spoje vzdychol. „Ešte nikdy nebola autorita centra taká malá ako teraz". Už sme priniesli správu o tom, že vláda vymenovala komisiu ministrov, ktorá má pripraviť návrh opatrení na odstránenie tohto nežiaduceho vývoja. K riešeniu otázky prispieva aj Národné zhromaždenie, kde už odmietajú výhovorky rezortov na tzv. objektívne príčiny a na to, že na vine sú iní, a kde už ostro formulujú otázku: Načo sú ministerstvá? Načo sú rezorty? Na to, aby sa každý hral len na svojom piesočku alebo aby v súčinnosti s ostatnými ústrednými orgánmi riešili celospoločenské problémy?

Podniky, ktoré si rozličnými machináciami získali finančné prostriedky, môžu sa k machináciám priznať do 15. septembra a prostriedky neoprávnene získané z cenovej prestavby odviesť do štátneho rozpočtu bez sankčného zvýšenia. Po tomto termíne postihnú tvrdé sankcie podniky aj ich zodpovedných vedúcich, proti ktorým sa zavedie aj trestné stíhanie. V každom prípade pôjde o to: Kamarát, nekamarát, z hrušky dolu!

ĽUD, 3. septembra 1967, str. 3.

GUSTAV HUSÁK

Svetlá a tiene

Spomienky na Vlada Clementisa V.

Myslím že je pasia písať detektívku: rafinovaný lotor sa nakoniec dostane do rúk spravodlivosti, čitateľ si podráždi fantáziu a záver odpovedá morálnym konvenciám. Horšie je písať o človeku s tragickým koncom. Strašidlá sprevádzajú každú myšlienku. A keď už človek píše, nerobí si ilúzie, že každý čitateľ iba súhlasne pokyvkáva hlavou. Najmä keď ide o veci politické, t. j. dotýkajúce sa viac menej každého. Nakoniec písané slovo má provokovať vlastné uvažovanie čitateľa. A to nemusí byť iba súhlasné. Čosi vieme o dnešnom búrlivom vare i zmätku v tejto oblasti.

Napísal mi mladý anonymný čitateľ: „Vy rovnako ako Vaši generační druhovia ste už v tom období života, keď človek začína byť náchylný k vytváraniu legiend." Možno je to hrdosť mladého človeka, ktorý sa nestihol ešte „ničím kompromitovať", t. j. nemal ešte na pleciach nijaké bremeno zodpovednosti a hnevá sa na svet, že sa nevyvíja podľa jeho — nie práve ujasnených — predstáv, možno aj nedostatok sebakritickosti staršej generácie, že svoje predstavy o minulosti i dnešku nerozvíja v demokratickom a otvorenom dialógu s mladšou generáciou, ktorá vyrástla v celkom iných podmienkach. Tak či onak nemôžem súhlasiť s názorom anonyma na V. Clementisa — a preto tento list spomínam: „Vlado Clementis bol fantasta i realista a predovšetkým človek. Bol aj komunista. Keby dnes žil, dúfame, že by ním nebol a keby bol, tak by to už nebol Clementis — tak či onak by bol teda mŕtvy." Nuž z Clementisa naozaj nemožno spraviť antikomunistického svätého bez hrubej falzifikácie. Najmä to nemôže robiť človek, ktorý poznal jeho život, myšlienky a presvedčenie. Kto hľadá antikomunistický príklad pre dnešné časy, bude si musieť posúžiť iným typom z bohatej domácej i zahraničnej galérie bojovníkov proti socializmu. Viem, že dnešné problémy trápia ľudí — a nielen mladých — a z toho odvodzujú aj postoj k udalostiam i ľuďom nedávnej minulosti. Tento postoj vyúsťuje neraz do odmietavého gestu, pózy i frázy. Lenže z toho sa svet ešte nikam nepohol. Myslím si, že svet možno tvoriť, kritizovať i zlepšovať z rozumového poznania a konania. Vážim si triezvy rozum, po tisíce rokov zdokonaľovaný a kultivovaný. Ten viedol aj Vlada Clementisa po jeho životnej i politickej ceste.

Každá etapa ľudských dejín má svoje svetlá a tiene. Môže tí lahodiť za istý čas jedna farba, ale tá nedá súhrnný a pravdivý obraz. Clementis po oslobodení v novej politickej i osobnej situácii okrial a rozvinul sa. Videl prichádzať dobu, ktorá môže realizovať spoločenské ideály, ktorým veril a za ktoré bojoval. Na prvom slovenskom dni na Devíne 5. 7. 1945 v hlavnom prejave rozvíja pred desaťtisícmi ľudí v skratke vývinovú líniu národnej histórie a rezumuje: „Naši otcovia i dedovia srdcom i rozumom túžili po takom svete, aký sa teraz otvára pred nami."

Nebola to idyla. Svet bol nabitý problémami. Od elementárnych starostí o prácu, chlieb, bývanie až po zložité problémy prestavby celej spoločnosti a zápasu o ňu. Základný tón bol optimistický ako v každej veľkej revolučnej dobe. Strhoval ľudí, dával im krídla. Politická práca si žiadala byť denne s ľuďmi a medzi nimi: na cestách, po prejavoch, v rozhovoroch. Každá dolina, mestečko, dedina mala svoje povojnové problémy, potreby a plány. Ľudia sú aj kr[illegible] obetaví, ušľachtilí, zodrať sa idú. Ale aj egoistickí, nespravodliví, mocichtiví. Ako vždy, ibaže revolučnú dobu akosi vyhraňuje kontrasty. Rozoberaj a váž, čo osoží a čo škodí, čo podporovať a čoho sa báť. A nepomýliť sa, alebo čo najmenej. Práca s ľuďmi — a to je vlastný zmysel politickej práce — je najkrajší, ale aj najťažší a najzodpovednejší druh práce. Na kvality človeka kladie vysoké nároky.

Clementis sa vrhol na prácu v zahraničnom ministerstve. Nebola to elegantná a pohodlná práca, ako si dakedy predstavujeme diplomaciu. Rozporov vo svete i doma bolo dosť a všetky ovplyvňovali tento rezort. Clementis vedel vychádzať s Masarykom, ktorý mu prakticky prenechal riadenie rezortu. Bavila ho táto práca, rozumel jej, robil ju s rozhľadom, z presvedčenia i s pasiou. Práca, ktorú robíte s radosťou — duševná či manuálna — ide vám od ruky. Je to dôležitá časť sebarealizácie človeka, i jeho prínosu spoločnosti. Clementis si získaval za svoju prácu uznanie i obdiv. Stretali sme sa často pri úradných príležitostiach, ale aj priateľsky, pri čiernej káve a pohári vína. Považšine v trojici s Novomeským, ale často aj s inými. Nebolo to pokojné posedenia spred vojny. Každý mal dušu prepchatú problémami svojho úseku, i širšími. Prirodzene sa o nich hovorilo. Historiografia povojnových rokov si v poslednom čase vyjasňuje základné otázky a polohy nášho vývinu po vojne, „našej cesty k socializmu", jej etáp i možných variantov. Svetlá i tiene doby. Opiera sa predovšetkým o dokumenty a archívy. Je mnoho vecí v ľudskej činnosti, ktoré nezachytí dokument a nekončia v archíve, a predsa majú svoj vplyv. Zblízka pozorovaný človek má často inú tvár ako jeho propagačné vydanie. Reči v priateľskom kruhu sa málokedy podobajú prejavom na zasadaniach. Vidíš veci sympatické, ale aj opačné. Mení sa nielen spoločenská pozícia triedy, ale aj ľudí, ktorí ju politicky predstavujú. Je iné byť prívržencom či pracovníkom prenasledovaného opozičného hnutia, iné predstaviteľom vládnej strany a moci. Dakomu chrbtová kosť túto zmenu na dlhšie bez deformácií neunesie. Dobré i zlé vlastnosti človeka sa rozvíjajú v primeranej klíme. Je ľahko nezneužívať moc, kým ju nemáš. Videl som ľudí, ktorých som považoval za skromných a prostých, ako im s vysokou funkciou narastali rohy. Začiatok bol sympatický: Postačím na funkciu? Nenájdete lepšieho? Pomôžete mi? O pár rokov pochlebovačné okolie, pozícia i činiteľ sám seba presvedčili o výnimočnom talente a nepostrádateľnosti. A ďalí to patrične svetu na známosť. Človek a kreslo ako siamské dvojčatá. Sú typy, u ktorých návyk vládnuť druhým a nad druhými je nebezpečnejší ako návyk piť. Spoločnosť sa po stáročia usiluje vybudovať systém kontrol proti takýmto návykom, aby sa služobník spoločnosti nestal pánom nad spoločnosťou. Je to jeden zo základných problémov demokratizácie spoločnosti. Clementis zostal aj vo vysokej funkcii prostý a prirodzený; charakter si nepokrivil.

Daktorých ľudí si však takými vlastnosťami nezískaš. Situácia na Slovensku bola ekonomicky i politicky nie ľahká. Spory s ústrednými orgánmi neboli výlučne následkom politiky DS a aktivizácie ľudáctva. Ani v Prahe nesedeli samí anjeli preniknutí nezištným internacionalizmom. Nalialí sme mnoho ráz,

aby sa Clementis aktívnejšie zúčastnil na politickom zápase na Slovensku. U neho ochota bola, nebola však u daktorých tých, čo o tom rozhodovali. Dali mu to pocítit ihned po februárových udalostiach 1948. Masaryk spáchal samovraždu, zdalo sa logické, že rezort povedie Clementis. Osudové figúry zase zasiahli: návrh bol na Fierlingera. Clementis bol deprimovaný, do tých čias počul iba chvály o svojej práci i disciplinovanosti. Hovorili sme s Gottwaldom a inými: návrh sa pozmenil, Clementis bol menovaný ministrom. Ale vnútornú istotu, ktorú človek potrebuje k zodpovednej práci, už nemal. Tým viacej, že dalšie udalosti posilňovali postavenie tých, čo ho v láske nikdy nemali. Začiatkom mája 1948 bola v Prahe širšia narada o novej ústave. Rušná najmä v slovenskej otázke. V podaní niektorých, ako Kopeckého, Širokého a iných sa aj nacionálna otázka dostala do novej polohy. O dva roky neskoršie — po našej kritike — nám to Kopecký pripomenul v rozhovore: „Vaší chybou bylo, že jste neuměli včas zaměnit nacionální prapor za internacionální." Nemohli sme sa porozumieť, lebo ja som sa na základné otázky spoločnosti — medzi nimi aj na otázku nacionálnu — nedíval nikdy ako na otázky prechodnej taktiky; „praporu", ktorý možno vytiahnuť, stiahnuť, či dať na pol žrde. Také otázky treba riešiť, poctivo a spravodlivo. Po nedobrej príchuti z diskusie dostali sme dalšiu pilulku: Gottwald zdržal Novomeského a mňa a dal nám čítať Stalinov list s kritikou Juhoslávie. Vyhladovelí hrýzli sme párky, čo pani Gottwaldová zohriala a vypleštali oči, čo sa tu robí: veď Juhoslávia nám bola — aj oficiálne — po SSSR hlavný partner, spojenec i vzor. Gottwald bol ustatý, nemal chuť na diskusiu: podpíšte, že ste vzali na vedomie. Pridali sme svoje podpisy k dvom desiatkam, ktoré už na liste boli. Oficiálny súhlas nezakryl súkromné rozpaky, zmätky i prudké diskusie. Ale cesta už bola nastúpená, júnové uznesenie Informačného byra ju zverejnilo.

Historik o tom hovorí: „Uznesení informačního byra ovlivnilo další vývoj socialistického tábora, jednotlivých zemí a komunistických stran. Urychlovalo pronikání systému kultu osobnosti do činnosti těchto stran, které reagovaly na tzv. jugoslávskou rezoluci a kriticky se vyslovovaly ke své dosavadní politice a ceste k socialismu." (K. Kaplan: Utváření generální linie výstavby socialismu v Československu) V Poľsku bol odstavený a kritizovaný Gomulka, inde sa zmeny pripravovali. U nás dostala vec aj „slovenský akcent". Kaplan cituje niektoré výroky: Na Predsedníctve ÚV KSČ 28. 6. 1948 Kopecký hovorí: „V jugoslávii proniká buržoazní nacionalismus. Jsou to nebezpečné formy. Podobné tendence se objevily také na Slovensku. Třeba je důrazne potírat." Duriš sa v podobných situáciách vždy pripojil a exponoval: „Také těžkosti na Slovensku by měly být řešeny při té příležitosti." Široký sa ponáhľal hovoriť na ÚV KSS o „vlive buržoázneho nacionalizmu v našej strane", ktorému sa vraj „neubránili ani vedúce orgány strany" na Slovensku. Akože mohlo byť aj inak? Keď buržoázny nacionalizmus, tak predovšetkým na Slovensku. Široký, Duriš, Kopecký a rad iných mali na to dobré dôvody. Možno povedať, že dávno čakali na túto príležitosť. Kaplan komentuje tieto zjavy takto: „Pod vlivem rezoluce, která kladla přehnaný důraz na boj proti buržoáznímu nacionalismu, počali někteří členové vedení KSČ (Kl. Gottwald, V. Kopecký) i různé názorové nezrovnalosti mezi slovenskými komunisty a vedením KSČ kvalifikovat jako buržoázne nacionalistické úchylky." A ďalej: „Spolu s tzv. jugoslávskou rezolucí měla vliv i neopodstatněná představa o tom, že Slovensko je slabým článkem, že odtud hrozí nebezpečí a pod." Bolo by možné Kaplanove zistenia doplniť dlhým radom konkrétnych faktov a údajov, ktoré v tejto oblasti, i v iných, poznačili túto dobu. Pokiaľ ide o Slovensko, stanovisko Širokého, Duriša, Kopeckého, Slánskeho i iných, ktorí v podobnom zmysle výrazne ovplyvnili

aj Gottwalda, stávalo sa stále viacej rozhodujúcim.

Tu nejde o podrobnú históriu, ale o rámec životnej a politickej cesty Vlada Clementisa. Na samom začiatku realizácie humanistického sna o lepšej socialistickej spoločnosti u nás zosilneli objektívne i subjektívne faktory, ktoré dnes zaraďujeme do širokého pojmu kultu osobnosti. Nevznikli naraz a neboli iba zahraničného pôvodu. Ich prvky možno vystopovať dávno predtým. Tiež sa neprejavili naraz, ale postupne zatláčali demokratické metódy v rokoch 1948—51, silneli a dotvárali sa v ucelený systém, v ktorom niektorí ľudia sa začali cítiť ako ryba vo vode.

Na Slovensku V. Široký cez okruh svojich najbližších spolupracovníkov systematicky vytvára kult svojej osoby, svoje nadradené a privilegované postavenie. A to bolo zlé znamenie pre V. Clementisa a rad iných pracovníkov. Tieto tiene, širšej verejnosti ešte nepostrehnuteľné, postupne zatiahovali nebo nad dotvárajúcou sa revolučnou prestavbou našej spoločnosti, ktorej základné sociálno-ekonomické premeny boli podľa môjho názoru potrebné a správne. Lebo neboli iba tiene. Ani túto, ani ďalšie etapy vývoja našej spoločnosti nemožno jednoducho prečiarnuť čiernou čiarou. Precestoval som v tých rokoch Slovensko krížom krážom, hovoril s tisíckami ľudí, nebol som odkázaný iba na papierové informácie. Mohol som porovnávať stav a rozvoj oblastí rok od roka. A ten bol v základných črtách úspešný a potešiteľný. Tiene narastali čoraz viacej v politickej oblasti: v oblasti demokratického myslenia, hľadania, vyjadrovania, v oblasti demokratickej správy a moci, v oblasti verejnej kontroly mocenských orgánov. Faktické rozhodovanie sa sústreďovalo do rúk úzkeho okruhu osôb, v rajónoch i v centre a zodpovednosť sa vyhraňovala iba smerom hore v hierarchickom členení, nie aj smerom dolu. Tým sa utlmoval mechanizmus spoločenskej iniciatívy, bdelá a kontrola, angažovanosť a spoluzodpovednosť človeka a občana. Kto prežil tie roky v aktívnej politickej práci, vie, aká výrazná zmena bola napr. roku 1950 oproti roku 1945 tak v situácii MNV či miestnej organizácie strany, ako aj v ústredných orgánoch. A tieto zmeny neboli iba výsledkom tlakov objektívnych podmienok vo svete či doma. Myslím si, že po roku 1948 sme v týchto oblastiach mohli vykročiť aj šťastnejšou nohou. Žiada si to všetko svedomitú a poctivú analýzu, — kvôli pochopeniu minulosti i kvôli dnešku. Aby sme oddelili svetlá a tiene doby.

Systém kultu sa udomácňoval a v ňom o osude človeka, i vysokého funkcionára, nerozhodovali iba jeho práce, myšlienky, činy, jeho postoj. Prišli kritiky a procesy. V Albánsku, Maďarsku, Bulharsku, Poľsku. Viseli vo vzduchu aj u nás. Hľadal sa „československý Rajk", spôsobom, ktorý bol tej doby najjednoduchší: bezpečnostnými orgánmi. Možno sa čudovať, že tí, čo o veci rozhodovali, začali ho vidieť v Clementisovi? Mašinéria sa rozbehla, pravdaže, nie pred očami verejnosti či Clementisa samého. Človek s čistým svedomím v takých situáciách pripomína svätca či hlupáka: ani ho len netrkne, že sa čosi na neho šije, i keď si dodatočne uvedomí niektoré signály.

Začiatkom roku 1950 sedeli sme u Clementisa a Novomeského v jeho úradnom byte v Smolenickom paláci. Vrátil sa z New Yorku z dlhého zasadania OSN. Rozprával, aký bengál robili na Západe okolo jeho osoby: vraj mu hrozí doma zatknutie, preto sa nevráti domov, zostane v emigrácii. V. rezorte, kde ho zastupoval Široký, zaistili v tom čase niektorých ľudí. Clementis sa vysmieval z tohto poplachu, pozval ženu do New Yorku, a demonštratívne sa po skončení práce vrátili do Prahy. Rozprával, ako o tom všetkom referoval Gottwaldovi, aký úľol k nemu pozorný, ako sa spolu smiali, že sa podarilo „vypiecť" západnú propagandu. Clementis veril Gottwaldovi, veril, že má jeho plnú dôveru. Na tom posedení sa uvoľnil, akoby z neho padlo dáke bremeno. Mal priamu a ušľachtilú dušu a bol rád, keď aj jemu ľudia verili. Rozveselili sme sa, čosi vína popili, ba aj dáku horehronskú pesničku naťahovali.

Netušili sme, že je to naše posledné priateľské posedenie. Práve v tom čase bolo februárové zasadnutie ÚV KSČ. Kopřiva — krátko nato minister bezpečnosti — referoval o zasadnutí informačného byra: V súvislosti s kritikou Juhoslávie sa konštatovalo, že imperialisti zosnovali veľké medzinárodné sprisahanie proti ľudovodemokratickým krajinám a proti mieru. Budapešťanský a sofijský proces to potvrdili. Z toho vyplývajú závery aj pre nás: „Jednou z najdôležitejších úloh komunistických strán je podľa rezolúcie informačného byra úsilie o všestranné zvyšovanie revolučnej ostražitosti vo vlastných radoch a odhaľovanie a likvidovanie buržoázno-nacionalistických živlov a agentov imperializmu, nech sa skrývajú pod hocijakou zástavou." Clementis i my ostatní sedeli sme na zasadnutí a počúvali tieto reči s pokojom. Keď človek strávi desiatky rokov v hnutí, pred očami tisícov ľudí, s čistým svedomím, v dobách dobrých aj zlých, vo sne ho nenapadne, že by ho ľudia, s ktorými sa stýkal desiatky rokov, mohli považovať naraz za „buržoázno-nacionalistický živel" či za „imperialistického agenta", ktorého treba likvidovať. Na tomto zasadnutí vystúpil aj Kopecký a v akejsi súvislosti aj mňa pochválil, čo ma udivilo, lebo nie veľmi sme sa ráčili. O pár mesiacov mi vysvetľoval: ja som vtedy — vo februári 1950 — nebol informovaný, že „o vás už bolo rozhodnuté". Tým menej prirodzene sme boli o tom informovaní my, ačkoľvek sme boli členmi najvyšších stranických orgánov. Správy bezpečnosti o týchto otázkach dostávala iba skupinka ľudí, za Slovenska V. Široký, ktorý bol o prebiehajúcom bezpečnostnom vyšetrovaní nielen informovaný, ale doň i aktívne zasahoval mnohými priamymi pokynmi. Bezpečnostné orgány hlásili, že ide o rozsiahle sprisahanie proti republike a komunistickej strane. To vedelo pár ľudí. Na 14. marca dostal som pozvánku do Prahy na spoločné zasadnutie predsedníctiev ÚV KSČ a ÚV KSS. Na programe bol jediný bod: „Zásobovacie problémy na Slovensku". Kopřiva, Slánsky a Široký osvetlili tento zásobovací problém: oznámili rozhodnutie predsedníctva ÚV KSČ o odvolaní Clementisa z funkcie ministra, o jeho kritike a obvineniach z kdeakých chýb, vrátane buržoázneho nacionalizmu. Clementis už prítomný nebol, vyjadriť sa nemohol. Iba bolo oznámené, že jeho sebakritika je nedostatočná. Začala sa realizovať kapitola, predvídaná v oznámení Širokého z r. 1940, že „Clementis je pre nás mŕtvy".

(Pokračovanie)

KULTÚRNY ŽIVOT, č.36/67, 8. septembra 1967, str. 3.

VÝSKUMNÁ A VÝVOJOVÁ ZÁKLADŇA na Slovensku

V uplynulom období bol na Slovensku zaznamenaný rýchly rozvoj výrobných síl, vznikli nové výrobné odbory v priemysle, rozvinulo sa stavebníctvo, doprava, spoje, zdravotníctvo i poľnohospodárstvo.

Na úseku rozvoja vedy a techniky dosiahol sa, pomerne za krátku dobu, výrazný pokrok. Zvládli sa technicky náročné úlohy jednak presunom výrobných programov z českých závodov, zavádzaním výroby podľa licenčnej dokumentácie a v nemalej miere tiež postupným budovaním pracovísk vedeckovýskumnej a vývojovej základne. Na Slovensku boli popri existujúcich pracoviskách vybudované nové, napríklad v odbore technológie zvárania, mechanizácie a automatizácie strojárskej výroby, káblov a izolantov, chemických vlákien, papiera a celulózy, drevárskeho priemyslu, stavebníctva, zdravotníctva i poľnohospodárstva. Pokračuje výstavba vedeckých pracovísk Slovenskej akadémie vied a vysokých škôl. Súčasná štruktúra vedeckovýskumných pracovísk na Slovensku tvorí neoddeliteľnú súčasť celej VVZ v ČSSR.

Vývoj počtu pracovníkov vo VVZ v ČSSR a na Slovensku bol v posledných rokoch nasledujúci (bez pracovísk na vysokých školách):

	1962	1963	1964	1965	1967	1970 orient.
Počet pracovníkov VVZ v ČSSR celkom	107 977	115 600	129 482	131 599	138 070	155 500
z toho Slovensko	16 207	20 200	20 984	23 384	24 980	34 700
% z ČSSR	15,0	17,4	16,4	17,8	18,1	22,0

Do roku 1970 sa počíta, že podiel hrubej výroby Slovenska dosiahne asi 25 % z celoštátnej výroby oproti 20,7 % v roku 1965. Zabezpečenie tohto rastu si vyžaduje posilniť výskumnú a vývojovú základňu na Slovensku, ktorá by mala výraznejšie prispieť k riešeniu technickej úrovne výroby a výrobkov a tiež rastu produktivity práce.

V dôsledku zaostávania vedeckovýskumnej základne za rozvojom materiálnej výroby a poklesu prírastku pracovníkov v rokoch 1964—1965 sa stanovilo, že do roku 1970 VVZ na Slovensku vzrastie minimálne o 14 tisíc pracovníkov.

V tomto smere plán do roku 1970 vcelku správne počíta s rýchlejším rastom, ako je celoštátny priemer, keď z celkového prírastku pracovníkov do výskumnej a vývojovej základne viac ako 36 % sa má zabezpečiť na Slovensku. Tým sa svojím podielom priblíži VVZ na Slovensku k rozsahu materiálnej výroby, keď jej podiel by mal v roku 1970 činiť 32 % z ČSSR.

Podľa doteraz upresňovaných návrhov jednotlivých rezortov tieto v plnom rozsahu nezabezpečujú plánovaný prírastok, nakoľko rátajú len s 20% podielom v roku 1970. Preto uznesenie pléna Štátnej komisie pre techniku stanovilo, že prírastky pracovníkov v centrálne riadených organizáciách VVZ na Slovensku majú sa považovať za minimálne a v ďalšej etape prác treba hľadať možnosti ich zvýšenia cestou prerozdelenia tak, aby sa splnilo pôvodne stanovené číslo. Ukazuje sa, že i pri pomerne zrýchlenom tempe rozvoja vedy a výskumu na Slovensku naďalej bude trvať zaostávanie oproti celoštátnemu priemeru. Podiel počtu pracovníkov vo výskumnej a vývojovej základni z počtu pracovníkov v národnom hospodárstve bude činiť na Slovensku 1,75 % oproti 2,38 % celoštátne. Vychádzajúc z potrieb a úloh, s ktorými sa počíta do roku 1970 a v ďalších rokoch, bude treba stanovený prírastok splniť.

Rok 1966 ukázal, keď počet pracovníkov celej výskumnej a vývojovej základne sa zvýšil (bez vysokých škôl) o 11,4 %, že pri vzájomnom úsilí a podpore sa táto úloha môže splniť. Je to jeden z najvyšších prírastkov, aký bol docielený. Na tomto priaznivom vývoji majú pozitívny podiel novoutvorené generálne riaditeľstvá, najmä Generálne riaditeľstvo závodov na výrobu valivých ložísk v Považskej Bystrici, Závody pre chemickú výrobu v Bratislave, ťažkého strojárstva v Martine, »Omnia« v Bratislave, ako aj ďalšie podniky.

Zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov výskumnej a vývojovej základne je jedným zo zdrojov zvyšovania kapacity tejto základne. Súčasný stav a vývojové tendencie kvalifikačnej skladby pracovníkov sú na Slovensku priaznivé.

Celkový počet absolventov vysokých škôl na Slovensku je asi 25 000 a do roku 1970 umožní kryť prírastok pracovníkov vedy a výskumu. Najlepšou úlohou bude zlepšiť kvalifikačnú štruktúru v priemyselnom výskume a zvýšiť podiel vedeckých pracovníkov.

Kvalifikačná štruktúra pracovníkov (bez vysokých škôl)

		Podiel VS v % z celk. počtu	Podiel ved. pracovníkov v % z počtu vysokoškolákov	Podiel ved. pracovníkov v % z celkového počtu prac. VVZ
VVZ — ČSSR	1965	22,4	15,7	3,5
	1966	22,7	16,2	3,7
VVZ — Slovensko	1965	24,3	16,9	4,1
	1966	26,7	15,5	4,1
VVZ — priemysel rezortov ČSSR	1965	19,0	6,2	1,2
	1966	19,5	7,1	1,4
VVZ — priemysel rezortov — Slovensko	1965	22,0	5,9	1,3
	1966	23,4	6,0	1,4

V poslednom období sa dosiahlo výraznejšie zlepšenie kvalifikačnej štruktúry vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov, kde podiel dosiahol 26,7 %, takže predpokladané zvýšenie na 28 % do roku 1970 sa nielen splní, ale aj prekročí.

K výraznejšiemu zlepšeniu kvalifikačnej štruktúry vedeckých pracovníkov nedochádza. Plán do roku 1970 predpokladá docieliť 24 % vedeckých pracovníkov oproti doterajším 15,5 % z celkového počtu vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov. Splniť túto úlohu dá mnoho práce, najmä v oblasti prírodných a technických vied.

Popri pozitívnych výsledkoch premietnutých do plánu na roky 1966—1970 zostalo v pláne ešte viacero nedoriešených problémov, medzi ktoré patrí vybavenie našich pracovísk.

Podiel investičných prostriedkov na rozvoj výskumnej a vývojovej základne z celkového objemu investícií do národného hospodárstva je u nás nižší, ako činí priemer v priemyselne vyspelých štátoch. Kým v týchto štátoch podiel je okolo 3 %, u nás v rokoch 1960—1965 bol 1,2 % a do roku 1970 sa má zvýšiť asi na 1,9 %. Nízky je tiež podiel investičných nákladov na celkových nákladoch výskumnej a vývojovej základne; v priemyselne vyspelých štátoch sa pohybuje medzi 15—20 %, u nás činil v roku 1965 len necelých 9 %.

Technické vybavenie našich výskumných pracovísk nie je preto zďaleka na zodpovedajúcej úrovni, chýba najmä niektorá špičková prístrojová technika, prostriedky na dovoz sú napriek určitému zlepšeniu stále neúmerne nízke. V roku 1966 predstavoval dovoz 14,4 % z celoštátnych prostriedkov vynaložených na nákup strojov, prístrojov a zariadení.

Stanovený rozsah investičných prostriedkov v dostatočnej miere nezabezpečuje rast vybavenosti vedeckovýskumnej základne základnými fondmi. Kým vybavenosť základnými fondmi v ČSSR vo výrobnej sfére sa za päťročnicu zvýši o 12 %, v centrálne riadených organizáciách vedeckovýskumnej základne na jedného pracovníka vzrastie o necelých 5 %. Napríklad v rokoch 1965—1970 sa predpokladá preinvestovať do magnezitového priemyslu takmer tristotvrte miliardy Kčs, pritom sa však dosiaľ nepodarilo zabezpečiť cca 30 miliónov Kčs na výstavbu Výskumného ústavu hutníckej keramiky, ktorý má na starosti kvalitatívnu stránku rozvoja tohto odboru.

Pozitívnou črtou, ktorá sa začína výraznejšie presadzovať zo Štátnej komisie pre techniku a ďalších orgánov, je po-

nej a vývojovej základne do najvýznamnejších úsekov národného hospodárstva. Súbežne s tým ukazuje sa naliehavá potreba dokonalejšie prepracovať a zabezpečovať medziodvetvovú a medziodborovú väzbu. Doterajšie výsledky a vývoj ukazujú, že došlo v mnohých prípadoch k rozpojovaniu vzájomných väzieb. Napríklad naše strojárstvo z hľadiska svojho odvetvia sa veľmi správne snaží obmedzovať sortiment svojich výrobkov, usiluje sa o postupnú špecializáciu tým, že zo svojho programu vynecháva niektoré výrobky, a to aj také, u ktorých máme u nás vybudovaný alebo budujeme silný technologický výskum a vývoj. Je to napríklad výskum dreva, celulózy a papiera, potravinársky výskum a v nemalej miere aj stavebníctvo. Na týchto úsekoch je technologický výskum niekoľkonásobne vyšší ako v strojárstve, ktoré by malo výsledky týchto ústavov realizovať. Tak sa stáva, že na jednej strane máme veľmi dobré výsledky v technologickom výskume a môžeme ich zrovnať so svetovými, no stroje a zariadenia sme nútení dovážať zo zahraničia. Vzájomná zladenosť a väzba bude zrejme dlhodobý proces, ktorý je spojený so štrukturálnou prestavbou našej ekonomiky. Prepojenie technologického výskumu vo väzbe na výskum, vývoj a výrobu strojovo-technologických zariadení sa stáva naliehavým.

Slovenská komisia pre techniku v snahe pomôcť riešiť túto problematiku postupne spracúva spolu s orgánmi centrálneho riadenia, výskumnými ústavmi a vysokými školami koncepcie rozvoja výskumnej a vývojovej základne. Spracované koncepcie vodného hospodárstva, chémie, drevocelulózo-papierenského priemyslu, nerudných surovín a ďalšie, dávajú predpoklad výraznejšieho zlepšenia v tomto smere.

V poslednom období sme venovali pozornosť rozpracovaniu koncepcie využitia výpočtovej techniky. Do konca roku 1966 boli zakúpené a inštalované tieto samočinné počítače:

Veľkosť počítačov	ČSSR celkom ks	Slovensko ks	% z celkového počtu
Malé	75	11	14,7
Technologické	4	1	25,0
Stredné	8	1	12,4
Diernoštítkové	28	3	3,2
S p o l u	115	14	13,5

Slovenská komisia pre techniku spolu s príslušnými rezortmi rozpracovala koncepciu uplatnenia a využitia výpočtovej techniky na Slovensku do roku 1970. Podľa nej prerokovalo a schválilo predsedníctvo Slovenskej národnej rady urýchlené zavádzanie výpočtovej techniky, a to predovšetkým v oblasti technológie a riadenia výrobných procesov, kde sa ukazujú najväčšie ekonomické prínosy. Osobitný význam pre širšie uplatnenie výpočtovej techniky má pripravovaná výstavba výskumného výpočtového strediska v Bratislave, ktoré sa buduje v rámci Štátneho štatistického úradu. Značnú pozornosť venujeme so školstvom príprave kádrov. Sme si vedomí, že prednostné vyškolenie odborne vzdelaných analytikov, technikov, ekonómov a vedúcich hospodárskych pracovníkov je prvoradým predpokladom úspešného zvládnutia a využitia tejto progresívnej techniky v praxi.

Informačná sústava na Slovensku je súčasťou celoštátnej informačnej sústavy a podieľa sa 32 strediskami, čo predstavuje 13 % z celoštátnej informačnej sústavy. Podľa hrubých prepočtov sa v súčasnosti u nás vynakladá na vedecko-technické a ekonomické informácie asi 3,2—4,2 % z celkových prostriedkov na vedu, výskum a vývoj. Z celkového počtu pracovníkov vedy a výskumu pracuje v informačných strediskách približne 2,3 % pracovníkov. Tieto proporcie nie sú priaznivé ani kvantitatívne a zvlášť nie po kvalitatívnej stránke. Pri previerke plánu technického rozvoja sa zistilo, že táto nepriaznivá situácia spôsobuje, že len u cca 10—15 % zaradených výskumných úloh boli vykonané zrovnania a príslušné rešerše, u ostatných úloh sa posudzovanie urobilo len encyklopedicky alebo vôbec nie. Predpokladáme, že počet informačných pracovníkov a ich kvalifikačná štruktúra by mali rásť v priemere rýchlejšie ako celá vedeckovýskumná základňa.

V terajšom období stojíme pred úlohou, ako docieliť čo najvyššiu kvalitu vyrábanej produkcie, ako sa vedieť rýchlo prispôsobiť požiadavkám, zvládnuť faktor času a prehĺbiť medzinárodnú spoluprácu. Z týchto kritérií sa snažíme zabezpečovať rozvoj výskumnej a vývojovej základne na Slovensku, aby čo najviac prispela k rozvoju našej jednotnej socialistickej ekonomiky.

ING. JÚLIUS PAVLIS,
námestník poverenika-predsedu Slovenskej komisie pre techniku

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 8.9.1967, str. 6.